

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj 6 hónapra Buda-Pesten hazhoz küldve vagy postal uton a Politikai Ujdonságokkal együtt 4 pft. vagy 4 ft. 20 kr. új pénzben. Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Gróf Teleki Domokos.

Kevés nemzetség van hazánkban, melly a nemzeti műveltségnek és közügyeknek hűbb fiait adott volna, mind a Telekieké. — Magyarországból Erdélybe szakadva s innen újra kiágazva, családi hagyományként őrizték meg e jellemvonást, szintugy Erdély bércei közt, mint Magyarország rónáin. Ime e kitünő nemzetség egyik méltó fia, gr. Teleki Domokos, ki nagy mértékben örökölte e családi erényeket, s kit egykép számlál jobbjai közé Magyarország és Erdély.

Gróf Teleki Domokos szül. 1810. Maros-Vásárhelytt, Erdélyben. Korán elvesztvén derék atyját, ki mint jeles közhivatalnok, tudományos férfiú, s buzgó emberbarát tüntette ki magát, s kivált az 1817-i éhségkor nagy áldozatkészséget tanusított, neveltetésének egész gondja anyjára hárult. Az özvegy kegyeletből férje elvei szerint nevelteté gyermekeit. A fiatal gróf már 11 éves korában a nagy-enyedi főiskola növendéke lön s mind végig köznevelésben részesült, mi élénk hajlamot fejtett ki benne a közügyek iránt. — Az enyedi főiskola akkori híres tanárai Köteles, Hegedüs, Szász Károly nagy hatással voltak reá, különösen Szász, ki majd a hazai történetet, majd a jogot tanítva, az erdélyi viszonyok tömkelegében új világot gyújtott s mintegy vezére lön az ifjabb nemzedéknek.

1829-ben végezve iskoláit, tanulmányait az erdélyi kir. táblán Maros-Vásárhelytt folytatta, majd 1830-ban a magyar országgyűlésen, mint távolléti követ jelent meg, anyja részéről. Az aristokrat szokások szerint ekkor kellett volna külföldre utaznia, azonban néhány hetet Pesten töltvén s megismerkedvén Széchenyivel, ki a lelkes ifjút barátságára méltatá s eszméi iránt lelkesüléssel tölté el, fölhagyott szándékával. Pesten, az élénkülő politikai és irodalmi élet központjában, kezdé magát képezni közpályára. Két évet töltött itt, mint joggyakornok és Pestmegye tiszteletbeli jegyzője. — Szabadabb perczeit a költészetnek szentelte s néhány költeményt bocsátott közre a Helmezy „Társalkodó”-jában, mellyek nemes és honfias érzelmeket lehelnek. Első politikai föllépése az 1832/3. követválasztó pestmegyei közgyűlésen történt. Ugyanis a választás szavazatra bocsátatván, József nádor a személyeket „candidatio”

szóval jelölte ki. Teleki e kifejezésben sérelmet látott és szavazatát nem a kijelölt, hanem egészen más személyekre adta, mellyet aztán a szavazatszedő bizottmány mellőzött. Teleki a nádor jelenlétében panaszt emelt a szabad választás illy korlátozása ellen. A gyűlést e szokatlan jelenet meglepte, de az igazságos nádor megértvén a czélzást, szavazata fölvételét rendelte. Azonban Teleki

politikai pályájának színhelye mindvégig nem annyira Magyarország, mint Erdély volt. Visszatérvén Erdélybe, az 1834-i országgyűlést megelőző mozgalmakban tevékeny részt vett s a gyűlésen, mint Küküllőmegye követe jelent meg. Érezvén a pártok, különösen pártja szükségét, állandóan az alkotmányos ellenzék soraiban küzdött, a nélkül hogy meggyőződését mindenben alárendelte volna. Hatása nem csak a vitákra terjedt ki, hanem az országgyűlési munkálatokra is. Bár erős ellenzéki volt, mindig becsülte az ellenfél, mert nem voltak önző mellékes czéljai s a közviták élességét nem vitte át a magánéletbe. Az 1837-i országgyűlésen újra mint Küküllő követe jelent meg, az 1841-ben pedig, mint kir. hivatalos. Sok részben munkásságának tulajdoníthatni azon pártárványt létesítését, melly a pusztá sérelmi mezőről a reformok felé hajlott s kivivott néhány a nép sorsán könnyítő urbéri cikket. — Ugyanez országgyűlésen az ellenzék jelöltjei a kormánypártiak ellenében többségre jutván, az urbéri bizottmány tagjai közé neveztetett ki. Külföldi utazásából (1844.) visszatérve, mellyet a népnevelés és földművelő viszonyok megismerése végett tön, mint journalista lépett föl. Miután a „Pesti

GRÓF TELEKI DOMOKOS.

Hirlap” ba és „Erdélyi Híradó”-ba több vezércikket irt, ez utóbbinak 1845-ben vezetője lett és számos cikkel gazdagítá az urbért, tagosítást, uniót s más napi kérdéseket illetőleg. A társulatok ügyeiben munkás részt vett, s különösen a köznevelés javításában tüntetett ki nagy buzgalmat. 1846/7-i erdélyi országgyűlésen vezetője volt azon pártnak, melly szabadelvű urbért akart kivívni s a szabad földet is indítványba hozta. Miután az ő és pártja törekvése sikertelen lön s az országgyűlés igen csekély engedményű urbért fogadott el, az ellenzék egy általa szerkesztett óvást tett magáéva.

mellyet ő később emlékirattá alakítva, személyesen nyújtott be a birodalmi miniszterekhez. 1847. végét és 1848. elejét a magyar országgyűlésen töltötte, majd részt vett az 1848-i erdélyi országgyűlésen, később pedig a nemzeti gyűlésen, mint Küküllő követe, de egészsége megromlása, különösen idegrendszere elgyöngülése miatt csakhamar visszavonulni volt kénytelen.

Jelenleg gazdaságának, a tudományoknak s a protestáns egyház érdekeinek él. Mint egyházkerületi és iskolai gondnok, nem csak buzgalmat, hanem áldozatkészséget is tanusít. — A székelyudvarhelyi és marosvásárhelyi középtanodákat nem rég ezrekre menő alapítványokkal gazdagította. A „Pesti Napló“-ba és „Kolozsvári Közlöny“-be számos cikket ír, részint neve alatt, részint névtelenül. — Mióta a politikai pályáról visszavonult, történeti tanulmányokkal foglalkozik, melly munkái azonban alkalmasint csak halála után fognak napvilágot látni. Egy pár évvel ezelőtt akademiánk igazgató-választmánya tagjául választá s ujabban az alelnöki székre jelölte ki.

E tények legjobban jellemzik gr. Teleki Domokost s oly hazafit mutatnak fel, ki tehetségét és helyzetét minden körülmény közt a közjóra használta. Vajha sok ilyen mágnásunk volna! — Mennyire erősödnék azon kötelék, melly a magyar nemzet különböző osztályait egymáshoz csatolja, s mellynek tágulását nemzeti csapásnak kellene tekintenünk.

Réka köve.

Néprege.

Ti barna székelyifjak,
Én hű barátaim!
Ti karcsu székelylányok,
Én ideáljaim, —
Kiknek hazatökul juta
Az Oltvidék s a Hargita:
Ismeritek a Réka erdejét? . . .
A Réka erdejéről
— S nagy Attilának nejről —
Mondandok én regét.
Jertek tehát körömbe, jertek,
Figyelvén csendesesen;
Dijam baráti kézadás,
És honleányi csók leszen. —

Olvastam régi krónikában:
A hajdanna viharkorában
Haragván isten a világra —
Küldött egy vészes csillagot:
Halált szórt minden sziporkája,
Rémfénye messzevillogott. . .
Trónok reszkettek indulásán,
Trónok dültek futásiban, —
A népek elsápadva nézték
Mint pusztit, öldököl, rohan. . .
E csillag Damasek istenünknek
Volt sujtó ostora:
E csillag a mi csillagunk
— Kinek lángjából láng vagyunk —
E csillag — Attila!

S a harcok óriás vezére,
A hadverő csatár:
Fészken nem a felhők sasa:
Gyöngéd szelid madár.
Fészken, hol a harcok zaját
Hű nője keblén elfelejté —
Ha dicsőségtől égő arcát
A kedves fűrtök árnya rejté. . .
Fészken: a büszke bérczi várban
Melly áll maig, bár romban, vázban
A Réka bokros erdejében —
Bozotos bércznek tetejében,
Hol méhraj, dongja az odút,
S vadgerliczék siralma bűg;
A hol ha jó szélvész, vihar:
Megérzi a zúgó ihar —
Félelmesen susogva lombja,
Hogy messze jajgat a vadonba. . .
S ha jönnek csendes éjjelek:
Magános kúrthang tévelyeg, —

A vízhang rá búsan felel,
És feldöbörg a bérczek keble
Egyhangú mély dörgésivel. . .
— E rengetegben áll a rom;
S alatta lenn a völgy ölen,
A merre a szilaj patak
S a sziklaút kanyargva mén:
Egy szirtdarab mered közepén,
A moh befesté zöldre szépen;
Megbarnult repedésein
Rejlik bús titka ezredévek:
Melyről vén mondák, aggregék
Homályosan, rejtelmesen beszélnek.

Szép Réka, nője Attilának,
Mért könnyezik szemed?
Miert szállong minduntalan
A láthatár homályiban
Vágyó tekinteted?
Miert arcad olly halvány: miként
A tejút fenn az ég ölen?
Miert nem szikrázik arcodon
A régi kedv, a régi fény? . . .
Férjed, bálványod vi talán
Távol nehéz csaták között, —
S te érte égsz, s te rája vársz?
Szegény szegény bú-üldözött!

Ne féltsd őt: Isten ostorát!
Megtér majd győzedelmesen —
Babér körítve homlokát. . .
És újra a tiéd leszen!
— Hiába, a vigasz se használ!
Harmat mit ér muló tavasznál?
Csak eped, fogy a kedves, árva:
Nagy és dicső urára várva; —
Orczája hervad napról napra,
És változik halványról halványabbra.

Mig egyszer a kürt felriad,
Robogva jó a hősi had.
Szélvészszárnyon lobogva száll
A zászlón a turulmadár.
Jó Attila, és felhágva
Vára kongó csarnokába:
Ott a hű nő keblére dül, —
Öleli véghetetlenül. . .
E csók olly forró . . . majd hideg:
Vélnéd sikló kard élnek. . .
A szép szelid fő lehanyatlak,
A két fehér kar földre hajlik, —

Mi ez? mi ez? . . . Halvány halottan
Nyugszik a hős karjában ottan
A drága hölgy . . . keblének halma:
Két hideg hógömb; fagyva, halva. . .
— Szívet, mit a bú, szenvedés
Sokáig elkinoz gyötör:
Egy kurta pillantás alatt
Megölhet a nem várt gyönyör.

A vigság gyászszá változék. —
S alighogy a nap áldozék:
Jövének a vén táltosok
Fehér talárban, hősakállal,
Hosszan kesergő gyászdanával
A földbe puha ágyat vetni.
A kedves holtat eltemetni.
— Attila a halvány halottnál
Szobor-merőn bámulva ott áll;
Letépte harci koszorúját —
Fásult komorság jelzi bűját. . .
„Hű kedvesed szép hitvesed
Urunková temetteted?
Vegyülhetni az ő porába:
Melyik rög lészen így megáldva?“
A vár előtt egy szikla áll,
Sötét mogorva kődarab, —
Alatta mélyed lenn a völgy,
S a völgy ölen habos patak.
„Hol majd megállapodni fog
E szikla: sirt ott ássatok!
Egygyé lenni rideg földdel —
Oda temessétek őt el!“
— S izmos levették oda térnek
A kő alá szalfát vetének,

S megzúdítják, hogy ott vadul
Fenről alá ropogva hull. . .
S hol futva lejt a csörge ér,
S virággal tarka lenn a tér:
Megáll döbbenve, mintha lába nőne,
Meredten áll meg a caerjés mezőbe.

— Ott mély sirt ástanak
Belérakván boglárt, övet
A szép hölgy mellé, ó szokásból,
S ráhengeríték a követ.
Bús áldozat zenéje tompán
Mormolva a szent aggok ajkán . . .
Mig a szél fehér lobogóval
Játszott a barna kő felett:
Melly századok után is a
Királyi hölgy emléke lett. —

Ott áll ma is a Réka erdejében
— Mit róla nevezének el —
A Réka-kő, s a pusztá vár;
Ormán panaszló kis madár
A múlt időkről énekel . . .
A csillagsugáros éjfelel
Midőn az erdő mélyen hallgat:
A zomotornak bús zenéje
A régi kőnél fel-fel jajgat. . .
S ki arra jár: a székely vándor
Arczát szellő legyinti meg,
Beszédés szellő: szelleme
Sirban nyugvó nagy ősenek. —

Thali Kálmán.

Jegyzet. Damasek-nek nevezi a „Székely krónika“ a régi pogány magyarok s húnok Istenét. — Zomotor = szomorú tor, halotti tor.

Kemény Simon és a szent-imrei csata.

Azon körülmény, hogy némely újabb történetírók, mint például Horváth Mihály, ama dicső győzelmet, mellyet Hunyady János 1442-ben Mezőth basa fölött kivívott, *Szeben mellett* történetnek állítják, mások pedig, jelesen gróf Teleki József e győzelem helyét bizonytalanannak mondják, e cikk homlokát díszítő hősnek egyik ivadékát arra bírja, miszerint e győzelem helyét illetőleg egy károly-fehérvári tudós kanonok urnak véleményét kikérné. E vélemény használat végett a tisztelt kanonok urtól kinyervén, ama kegyeletnek, mellyel multunk és annak dicső fiai irányában tartozunk, vélek hódolni, ha azt e becses lapok olvasóival is megismertetem és itt-ott némi jegyzetekkel kísérem, csak azt sajnálva, hogy e vélemény szerzőjét, saját tiltakozása miatt megneveznem nem szabad.

„A szent-imrei első ütközet, mennyire azt a történetírók és hagyomány öszhangzó előadásából kiismerhettem, következőleg történt:

Hunyady János, miután erdélyi vajdává neveztetett, megértvén, hogy a török hadak Mezőth bég alatt Havasalföldet feldulván, Erdélybe ütöttek s a tartományt szerteszét tüzzel vassal pusztítják, sietve lejött Gyulafehérvárra és hadsereg gyűjtése végett kiadta a parancsot, véres kardot hordoztatván körül az országban. Azonban, mielőtt az alakuló zászlóaljak hozzá beérkezhetnének, az ellenség közeledése és a felgyújtott falvak messze látszó füstölgései lángra gyulaszták boszankodását, azért elhatározá, azon kevés haderővel, mellyet a püspök emberiből s a közel vidékből hamarjában előállithata, megtámadni az ellenséget, ki Tövis és Szent-Imre közt ütött tábor. Rendezve tehát kis seregét, 1442-ki mártius 18-án kivonula a várból a püspökkel együtt és megtámadá az ellenséget olly hévvel, hogy őrszemek állításáról nem gondoskodott. A török előcsapatok engedtek a rohamnak és kénytelenségből-e vagy fortélyból? visszahúzódtak a táborhelyig, üzetve odáig a magyaroktól. Itt azonban megfordul a török és nagy erőfejtéssel kezd szembe harcolni; ugyanakkor Vajasd felől török hadcsapatok, mellyek ott — a Bilakhegy megett — a völgyben lappangottak, rohannak elő, oldalban támadván meg a magyar harcosokat; egy erős csapat pedig, melly a Bilak magaslatain volt elrejtve, alászállván a Maros mellé, elfoglalá a magyar tábor hátterét és annak bekerítését kiegészíté. Hunyady látván a veszedelmet, melly kis táborát

minden oldalról környezi, visszatérőt parancsol, átküzdi magát vitézeivel az útjában álló vonalakon és folytonos küzdelem mellett visszavonul Fehérvár felé. A törökök nyomban üldözik, sokat levágván vagy fogolylyá tevén a futók közül. Ez alkalommal Lépes György a püspök, midőn futás közben az Ompolynál egy árkot átugratna, lováról leesett és az üldöző törökök által azonnal lefejeztetett. Halála helyét jelöli egy köemlék, melly az Ompoly közelében — Borbánd és Fehérvár között — ma is fenáll és *Lépes-keresztnek* nevezetik. Holtteste a fehérvári főtemplomba temettetett, hol sírkövén jelenleg is olvasható az ütközet napja: 1442. márt. 18. Hunyady a megmaradtakkal a várba vonult, az ellenség pedig visszatért táborhelyére.

A második ütközetet illetőleg kettős kérdés merül fel, t. i. a) hol és b) mikép történt Hunyady Jánosnak Mezech bég elleni második és dicső ütközete?

Ha egyiket újabb író azt állítja, hogy ezen ütközet nem Szent-Imrénél, hanem Szében mellett történt, nem tudom, mi okból állítja; de úgy hiszem, ezen állítás a történelmi színtügy, mint a hazai hagyományos öntudattal ellenkezik. Mert:

I. Ki állítja a régibb történetírók közül, hogy ezen ütközet Szébennél történt? Tudtommal egy sem; ellenben: hogy Szent-Imrénél történt, azt állítják legjelesebb historiai kritikussaink, úgy mint: *Pray, Benkó, Eder, Fessler, Fejér* stb. *Fejér* például illy című munkájában: „Genus, incunabula et virtus Joannis Corvini, de Hunyad argumentis criticis illustrata“ így szól a 267-ik lapon: „Anno 1442, aetatis 56 maximis in Transsilvania de turcis inclaruit victoriis, advicium nempe Sancti Emerici, et ad portam ferream vulgo Vaskapu.“ *Ederről* tudjuk, milly előszeretettel mondott el mindent a szászokról, a mit szépet és jót mondhatott; ha tehát ő tudta volna, a mit Horváth Mihály stb. emlit, hogy t. i. a szebeniek, míg a csata folyt, a várkapun kirohadván hátulról támadták meg a törököt és segítették Hunyadyt a győzelem kivívásában, ha mondom, *Eder* tudott volna valamit ezen körülményről, vajjon elhallgatta volna azt? De ő erről semmit sem tud és elismeri a szent-imrei diadalt. Tudni való, hogy ezen hallgatás és elismerés roppant nyomatéku. Főlemlitendő még egy régibb történetíró, ki hasonlóan szebeni volt és a mint magát nevezi: „syndicus reipublicae cibiniensis,“ *Siegler* nevezetű, kit a mélybelátású Bethlen Farkas olly tekintélynek ismert el, hogy Erdély története leírásában annak jegyzékeit szóról szóra beiktatná. Ezen *Sieglernek* krónikájában az 1442-ik évre e szavak állnak: „Hunyady in Transsilvania Bassam Mezetum circa villam S. Emerici et Bassam Sabatinem circa Vaskapu fundit.“ Ezek olly tekintélyek, mellyek ellenében mai napon egyebet mondani — úgy hiszem — késő.

II. Jóllehet *Turoczy* és *Bonfin* nem tartották szükségesnek a falu nevét, hol az ütközet történt, megemliteni; vajjon hiheti-e valaki ép észszel, hogy a magyar nép és főképp az erdélyi, egy illy dicső és hírnevét megörökítő harcznak színhelyét nem emlegette és emlékezetében nem tartotta? Lám Hunyadynak minden harczvivásai meghatározott helyhez valának kötve; csak ezen ütközet Jett volna-e, mellynek helye nem volt? Csak ezen egy dicső tett lett volna-e a világon, mellyről senki sem kérdezte és senki sem felelte: hol történt? Valóban nagy méltatlanságot követne el az emberiség öntudatán, ki azt állítaná, hogy illy fényes és világra szóló ütközetnek helyét a nemzetnek, melly azt kivívta, emlékezte meg nem őrizte. Már pedig mit mond a hagyományos öntudat? Semmi mást, mint Szent-Imrét. Immár ha az ütközet Szébennél történt, mikép áll a nép öntudatában és történelemben Szent-Imre? Lám, ha az ütközet Szébennél történt, akkor Szent-Imre nem egyéb, mint a Hunyady megveretésének helye, és azt mondjuk-e, hogy a keresztység nagy hősenek fényes diadalát az ő megveretésének helyéhez kötötte azon nemzet, melly őt s e győzelmet maig is dicsőségének tartja? Lehetetlen!

Hihetőleg azon utfélen álló véleményre, miszerint a nevezett ütközet Szébennél történt volna, *Bonfinnak* és utána *Heltai Gáspárnak* előadása adott alkalmat. *Bonfin* előadása szerint Mezech bég az első ütközet után tovább és merészebben pusztította az országot, s azután zsákmányával és rabjaival együtt haza felé indult; de mielőtt az országból kimenne, egy falunál (ad quemdam vicum) megtámadta őt Hunyady Kemény Simonnal és megverte. *Heltai Bonfinra* (kit lefordított) hallgatva, szintügy beszél. De a kritika könnyen belátja, hogy az illy elbeszélést sokkal nehezebb Szében-

nel, mint Szent-Imrével megegyeztetni. Ugyanis — mellőzve egyebet: — 1) Mindenik (*Bonfin* és *Heltai*) falut emlit; tehát nem Szében; 2) azt mondják, hogy foglyaikat a törökök a megerősített táborban — in castris — tartották; már pedig az elvonuló ellenség nem helyezkedik erősített táborba; 3) mondják, hogy ütközet után a magyarok néhány napig üzték az ellenséget a havasok aljáiig — (ad alpium usque juga diebus aliquot eos insequitur); tudjuk pedig, hogy Szébenből a havasok aljáiig nem lehet több napon át üzni a szaladókat, minthogy erre egy nap is sok. Aztán a történelem tanúsítása szerint a szaladók nem is Szében felé vonultak át a határokon, hanem a Vaskapunál. Már pedig teljes hihetetlen, hogy az állítólag Szébennél megvert ellenség futását vissza Erdély felé vegye — Fehérvár felé, hogy a Vaskapura kerülhessen; 4) mindenik azt mondja, hogy Hunyady a zsákmánynak egy részéből templomokat építtetett. (*Heltai* szavai: „És nem sok idő múlva a nyereségből szép Egyházakat rakata Erdélyországban.“) És ugyan, mellyek ezen templomok? Nemde a fehérvári, szent-imrei, tövisi és orbói? A ki erről kételkednék, tekintse meg a tövisi kath. templomot, ott fogja ma is a nagy ajtó felett találni Hunyady nevét*). És itt azt mondjuk-e ismét, hogy a nagy hadvezér azon helyekre rakta le diadalemlékeit, mellyeken kudarcot vallott? Ezekből látható, hogy még *Bonfin* és *Heltai* előadása is, ámbár a többitől eltérőnek látszik, csak azáltal nyer valódi értelmet, hogy ha az ütközet helye Szent-Imre vidékére tétetik. És ekkép hiszem, nem lehet arról kétség, hogy a fősforgó ütközet Szent-Imre környékén történt.

Hátra van azon kérdés: *Miképen* történt? Következésképen:

Mezech basa az első ütközet kimentével felbátorodván, száguldó csapatai által merészebben üze pusztításait a vidéken, csak-hogy a rablókat néha Hunyady emberei visszariaszták. Végre beérkezettek Hunyady mellé a várt csapatok, és a basának hírül vevék, hogy Hunyady csatára készül. A basa nem sokba vette a hirt, „hadd jöjön“ — mondá — „több lesz a zsákmányunk mint előbb.“ Azonban rendbe szedé népét, melly Szent Imre környékén fekiült és harczra készíté; mindenek felett pedig leírván Hunyady képét, öltözetét s lovát, azon különös parancsot adá, hogy ütközet alkalmával felismervén őt, minden erővel vesztére törjenek és bármí áron elejtsék, vagy elfogják; „mert“ — így szóla — „ha elesik Hunyady, a többivel könnyen elbánunk.“ Ezen intézkedésnek hire, mellyet a kémek áthozának a magyar táborba, egyelőre megdöbbené Hunyady hű társait és vitézeit. „Ha elesik vezérünk“ — így szólanak ők — „oda van minden.“ Midőn a hű társak fővezérek megvédése fölött ekkép aggodnának; ime előáll egyik közülök, ki Hunyadyhoz leginkább hasonlita, ajánlván magát, hogy a törökkel szemben Hunyadynak képét viselendi; cseréljenek öltözetet s lovat, ő kész az ellenség nyilainak célpontul szolgálni s kész a hazáért magát feláldozni, csak-hogy Hunyady éljen és győzzön. Vala pedig e hős, *Kemény Simon*, egy nemes családnak nagylelkű ivadéka. Hunyady bámult és vonakodott, utójjára mégis — hogy hű vitézeit a kétségbeesésből kiemelje, *Kemény* kérését elfogadá, melléje adván a legjelesebb vitézeket. Nem volt többé semmi habozás. Harczra készülének.

Hunyady elintéztvén a csatarendet, kiadá a parancsokat. A hadoszlopok kivonulának a várból Szent-Imre és Bilak irányában (*Bilaknak* nevezetik azon dombmagaslat, melly emelkedik *Borbánd, Sárd, Magyar-Igen, Vajasad* és *Szent-Imre* között). Az első csapatot képezték a székeleyek, a nagyobb erő hátrább *Borbánd* közelében állott a Hunyady képét viselő *Kemény Simon* vezérlete alatt. Maga pedig Hunyady a hadsereg egy részével csendesen elvonult *Sárd* felé, és ott átkelt az Ompolyon, *Bilakot* megkerülendő. Jel adatván az ütközetre, a székeleyek előnyomultak és megrohánván a török előcsapatait, azokat kettészakították és egyik részt le a *Maros* felé, a másikat *Bilak* magaslataira nyomták; de midőn a török főerő előnyomult, hirtelen hátravonultak és *Kemény Simon* hadsoraik jobb és bal szárnyain megállapodtak.

*) *Müller Fridrik*, tudós segesvári tanár: „Die kirchliche Baukunst des romanischen Styles in Siebenbürgen“ című értekezése 41. lapjának első jegyzetében ezt mondja: „*Benkó*, Transsilvaniaja I. köt. 180. lapján azt állítja, hogy *Tövisen* a pálosok templomának sekrestyéjében látta a hollót a gyűrűvel köbe véve és a templom e föliratot: *Anno Domini 1445. Joannes de Hunyad Regni Hungariae Gubernator*. A reformatus templomnak semmi nyoma; azonfelül illy fölirat nem az építés idejét, hanem csak is valami javítást jelenthetne, minthogy amaz egy századdal előbbre kell tenni. Más templomot *Tövisen* nem vizsgáltam.“ — Ha *Müller* ur a mostani kath. templomot is vizsgálta volna *Tövisen*, melly ama pálosi templom volt, az idézett föliratot meglátva, bizonyosan *Benkó* ellen nem vétett volna. —

Az ellenség utánuk tódult és a két tábor nemsokára összecsapott. Az ellenség egyébre nem gondolt, Hunyadyt kémlelte és távulról fölismervén öltözetét és lovát, dühös elszántsággal azon pontra tört, hol Kemény harczolt. Körülötte iszonyu vérontás kezdődik; vitéz társai hősi elszántsággal védik vezéroket és szórják a halált; de nem gyözik. Az ellenség főerejének szünteleni ostroma alatt lassankint elvérzének és végre elesik maga is, a dicső áldozat, Kemény Simon!

A törökök ujjongani kezdének a képzelt Hunyady elestén; de örömlük csakhamar félbeszakítja a hátuk megett keletkezett csatazaj, bomlás és szaladás. — Ugyanis, míg itt az előtérben a képzelt Hunyady harczol és elvérzik, addig a valódi Hunyady megkerülve Bilakot Vajasdnál, előtör, megrohanja az ellenség táborhe-

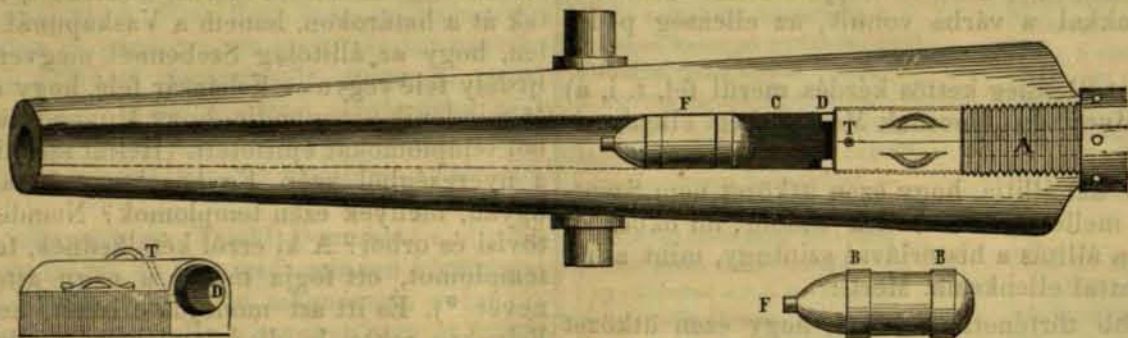
lyét, fölszabadítja a foglyokat, innen neki esik az utócsapatoknak, iszonyu mézárást visznek véghez vitézei. A törökök megrémülve zavarba jönnek és futásnak erednek, minden podgyászukat s zsákmányukat ott hagyva. Hunyady őket üzőbe veszi és néhány napig az ország határáig (a Vaskapuig) üldözi, levagdolván uton utfélen az utolérteket, kik között elesett maga Mezech basa is fiával együtt. Elesett ezen ütközetben — a mint állítják — 20,000 török és 3000 magyar. Hunyady kiüzvén Erdélyből a pogányt, visszajött a nép hálálkodásai között és a tövisi völgyben összegyűjtven a roppant

Eddig a magát megnevezni nem akaró szerző. A nyájas olvasó ez értekezésben észrevehette, hogy a tisztelt értekező azon döntő védvek és tám-okok mellett, mikkel bebizonyítja, hogy a csata helye nem Szeben, annak meghatározására a nemzet hagyományos öntudatát is vevé történelmi forrásnak. És ezen ki sem fog csodálkozni, a ki tudja, milly — hogy úgy mondjuk — szívós ragaszkodással tartja fön a nép a történelmi nagyobb események emlékét, a hegyek, völgyek és helységek neveit. Így Borbánd és Kisfalu között van egy szántóföld, melly *Csigásnak* nevezetik. S

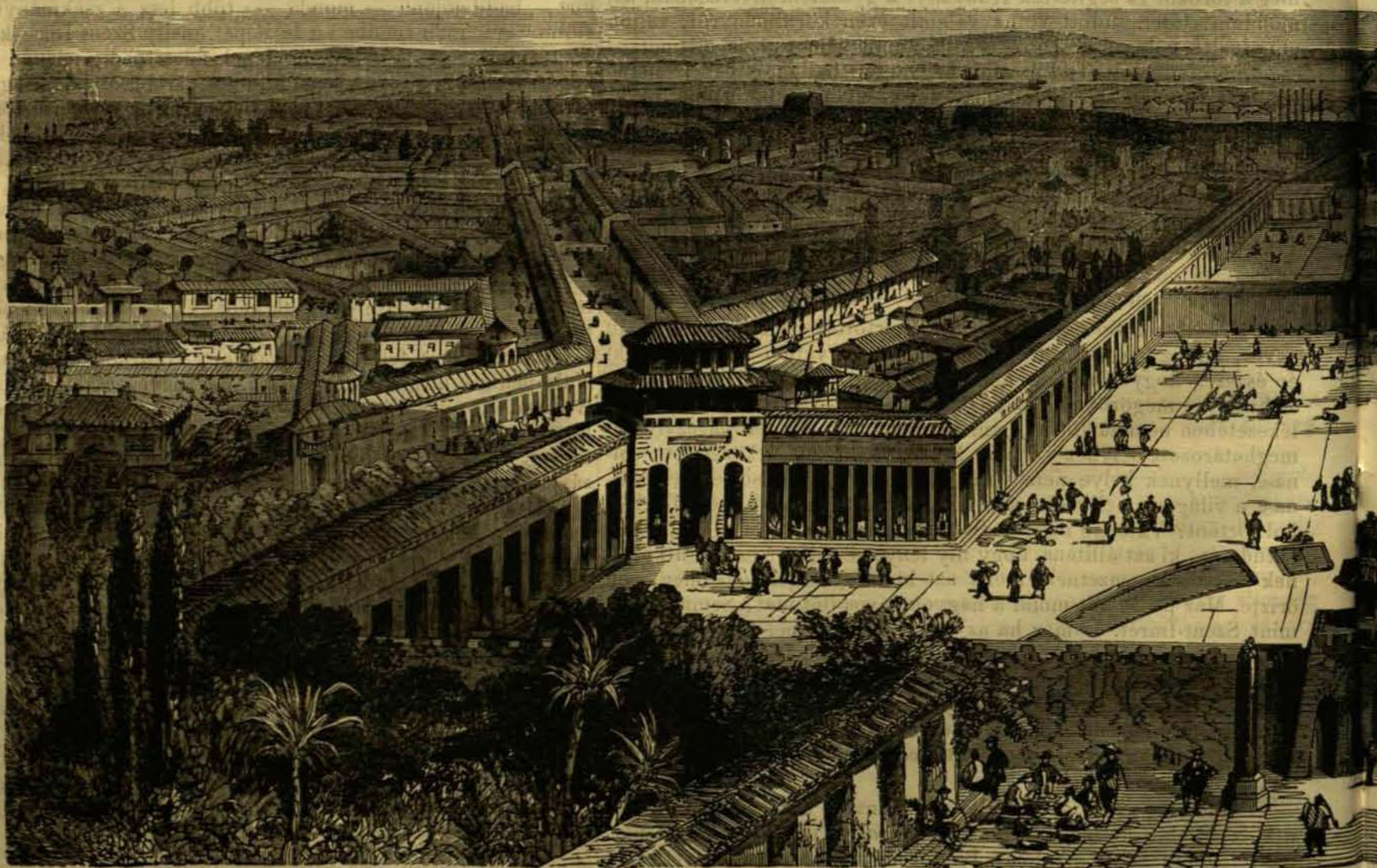
lám Zápolya János erdélyi vajdának 1525-ki évben kiadott és az itteni levéltárban olvasható ítéletében ugyanazon föld *Csigásnak* mondatik, melly akkor a káptalané lévén, 1596-iki april 25-én a fehérvári polgárok között felosztatik.

A hagyomány illy fontossága mellett találkozunk mégis újabb időkben írók, kik olly tényeket is mernek kétségbe hozni, mellyek történetileg bebizonyítvák. Így Müller Fridrik ur, az idéztem értekezés 28. lapján a károlyfehérvári templomról szólván, azt mondja: „Azt tartják ugyan közönségesen, hogy Hunyady János itt temettetett el, azonban a Cillei-krónikán alapuló állítás, melly azt mondja, hogy Székesfehérvárrt temettetett el, nem vétetett eléggé számba.“ Milly érvel bir az illyen állítás, mindjárt meg fogjuk látni.

A károlyfehérvári levéltárban van Hunyady Jánosnak egy

Az Armstrong ágyu. — (Lásd a szöveget 212. lapra.)

Peking, China fővárosa

zsákmányt, annak egy részét templomok építésére ajánlotta Istennek hálaadásul, a más részét pedig vitézei között felosztotta. Ezen ütközet történt husvétkor s tehát az első ütközet után mintegy két héttel.“

1442-ben kelt adományzó levelé, mellynél fogva Bolgár-Cserged, Diomál és Tinód helységeket a fehérvári káptalannak adományozza, hogy öcscsének (Egregii Joannis de Hunyad, Militis Militum Fratris nostri charissimi) — lelkeért misét mondjanak, minthogy itten

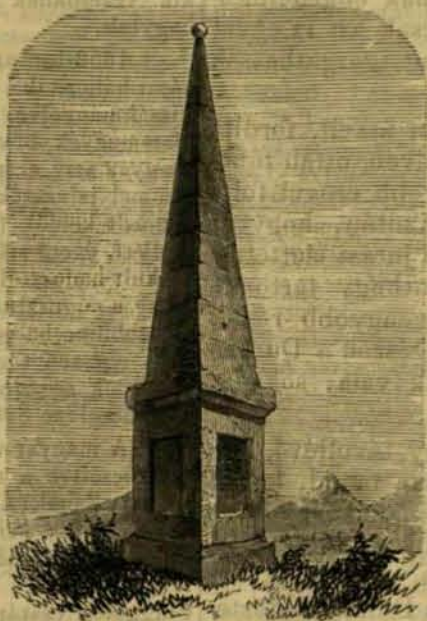
temettetett el — in praedieta Ecclesia B. Mich. Arch. tumulati.) — E levélben azt mondja, hogy maga is itt választotta temetkezési helyét — (et nos Ipsi etiam, in eadem inspirante Domino elegimus sepulturam.) — (Fasc. 7. n. 3.) Turóczy történetének 3. része 56. fejezetében azt mondja: „Teste övéinek nagy siránkozása között Fejérvárra Erdélybe vitétt, s ott tiszteségesen eltemettetett.“

Ugyanazon országos levéltárban (fasc. 3. n. 14.) Zápolya Jánosnak azon okmánya olvasható, melyben mindenkinek tudtul adatik, hogy a fehérvári káptalan tagjai *Bolkáts* és *Zsilve* nevű jószágokat, miket Mátyás király, Hunyady János magyarországi kormányzó és Erdély vajdája, édes atya és ennek fivérei lelki nyugalmáért mondandó misékre a prépostnak adományozott, (melly kötelezettség Thankháza Mátyás prépost alatt elhanyagoltatott), Szeremlyen Ferencz prépostnak átengedik, mivel ez ígérte, hogy a nevezett kormányzó koporsója felett a miséket el fogja mondani. (Honorabiles Domini Capitulum Alb. Transil pro refrigerio animae quondam Illustris Domini Joannis de Hunyad, alias Gubernatoris Regni Hungariae . . . juxta tumulum praelibati quondam D. Gubernatoris et Vajvodae atque Fratrum suorum in praetacta Ecclesia Albensi . . . az okmánynak ide vonatkozó szavai.) Megállhat-e a Cillei krónika állítása ezek ellenében a kritika ítélőszéke előtt? Nem hisszük! Azért, tanulmányozzuk a hazai történelmet!

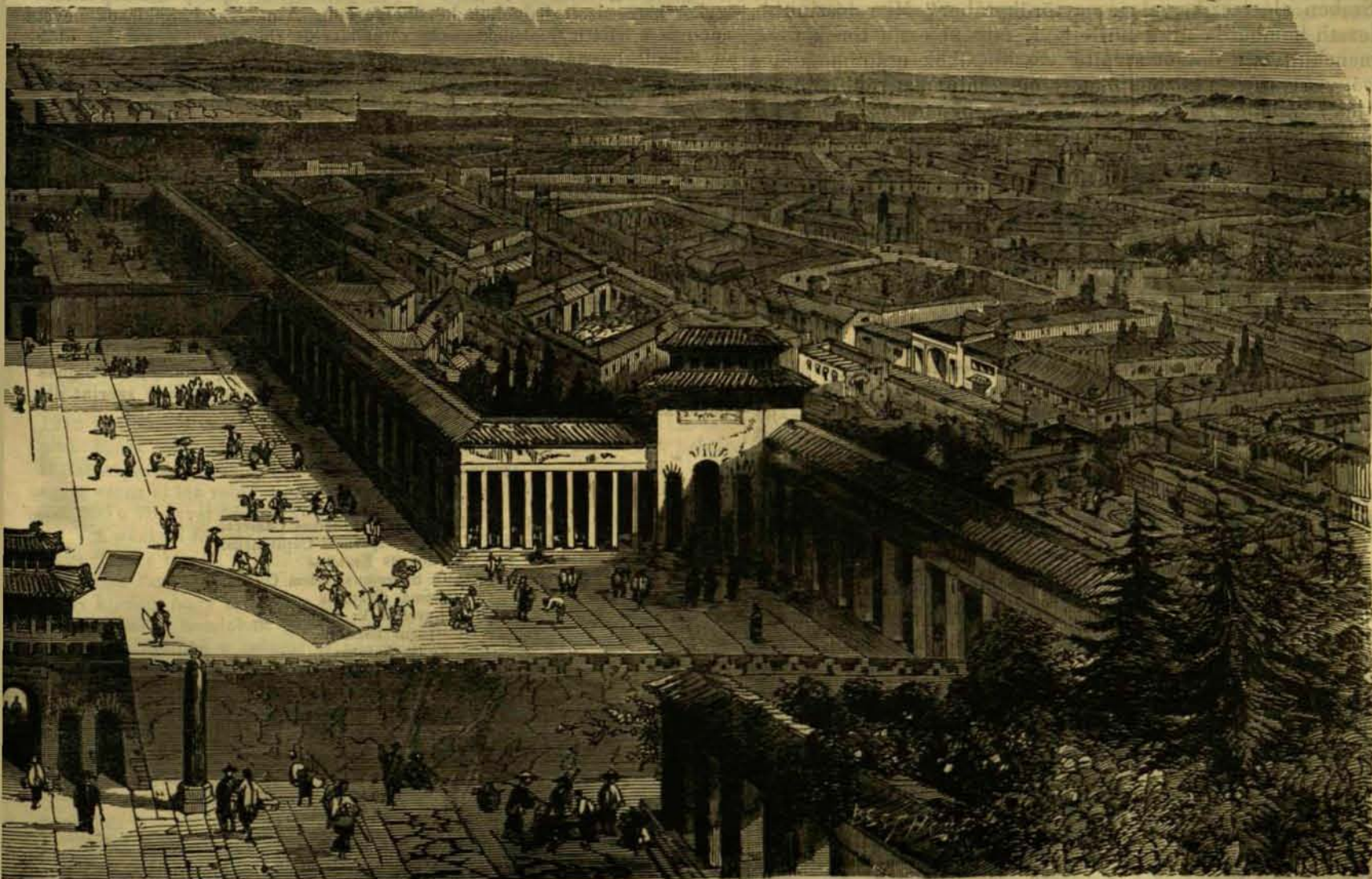
* * *

kijelölné, Sigler ellenében nem Szent-Imre mellett történtnek állítja Hunyady János e dicső győzelmét, Haner György Jeremiás volt. (Lásd Erlangenben 1763-ban kijött „Das königliche Siebenbürgen“ czimű munkája 193-ik lapját.) De hogy Haner, ki száz évvel később élt Sigler után, ennek tekintélyét le nem ronthatja, mindenki átlátandja, ki fontolóra veszi Sigler korát — 1572-ben írta, mint szebeni jegyző, tehát igenis illetékes egyén kronológiáját — és azt, hogy Haner semmi helyet sem jelöl ki a csata számára.

Szeben nyilván Engel hozza föl, alkalmasint *Dukás* és *Chalkokondylas* bizanci írókra támaszkodván. Nem ártand tehát e görögöket kissé megvizsgálni. E vizsgálatnak kettős eredménye leend; egyfelől látni fogjuk, miként jöttek *Engel* és követői Szebenre, másfelől pedig azon meggyőződésre jutandunk, miszerint e görög kutfők nem hogy gyengíteni volnának képesek a hagyományból és a régi szász krónikák hol hallgatásából, hol Szent-Imrét említő bizonyosságából merített védveinket, sőt azokat meg is erősítik. Így *Chalkokondylas* — *Dukással* egyhangulag — *Stritter* III. kötetének 711. és 712. lapjain így szól: „Amurates, a *Caramanus* elleni hadjáratból visszatérvén, székhelyéből *Mezetnek*, kit *Európa* vezérének nevezte ki, annyi lovast és gyalogot parancsola főszedni, a mennyit akarna, és *Pannodacia* ellen indulni, hogy azt birodalmához csatolja. Ki főszedvén az európai sereget, *Európa* azapjait — *Azapides* — és a királynak (érti a török császárt) *Európában* tartózkodó minden

Négy Eszterházy emlékszóbra a nagyvezekényi mezőn. (Lásd a szöveget 210. lapra.)

(Lásd a szöveget 211. lapra.)

De hát miképen jöttek újabb történetíróink arra, hogy Szeben alatt történtnek állítsák e nevezetes csatát? Első, ki a nélkül hogy a második csatának helyét csak annyibanis, mint *Thuróczy* és *Bonfin*, falut — *quemdam vicum* — említve

lovasságát, *Ister* folyamához érkezék: s ezen átkelvén, *Pannodacia* tartományába jöve, mely *Erdélynek* — *Ardelion* — neveztetik. „*Erdély Prasob* nevű hegytől *Pannoniáig* terjed. *Ama* tartományt makktermő cserjék veszik körül és nem kevés várossal bír,

Fővárosa — metropolis — Szebennek nevezetik. Résztint dák, résztint pannon nyelven beszélnek. Életmódjukban és erkölceikben a pannonokat követik. E tartomány a pannonok királyának van alávetve, kitől pannon nemből való vezért kapnak. Városai szabadok, mellyek saját jog és saját törvények mellett Szeben fővárosától kormányoztatnak. Táborba szólítva, a királynak engedelmeskednek, adót fizetvén, a mikor csak parancsolja: csak azt az egyet kötvén ki, hogy saját jogaik és törvényeik szerint igazgathassák országuk belügyeit.

„E főváros ellen tehát, minekutána a Dunán átkelt, fordítá Mezet egész erejét és a lehetőségig ahhoz közeledvén, ottan táborát megerősítette. Itt a város ostromát a legnagyobb erővel folytatván, egy bombárda által találva meghalt. Azután, hogy az ellenséges sereg az elmenetelt és a Dunához való jutást siettetné, ama tartománynak egybesereglett emberei, minthogy tartományukban az ellenséget megelőzheték, annak legnagyobb részét tönkre verték. A többi, kik futásnak eredtek, egészen a Dunáig üldözték. Mezet, ki Erdély tartományába érkezik vala, sokakat elvesztvén seregéből, illyképen végzé be életét.“

Ha figyelmesen olvassuk e sorokat, miket egy távollévő, idegen író, idegen országban történt dologról hibásan mond, legott általlátandjuk, hogy azokat honi régi történetiróinkkal legjobban megegyeztethetni. Ugyanis a földolog, mellyet Chalkokondylas leir, az, hogy Mezet Erdélyre ütött, annak fővárosa mellett táborát ütött, a csatában elveszett, seregének maradéka a Dunáig üldöztetett a magyarok által. Már azt kérdjük: mellyik ama főváros, mellytől az ország városai függnek, s melly mellett Mezet táborát ütött, Szeben-e, mellyet a görög hibásan annak mond, miután tudvalevő dolog, hogy Szeben a vajdák és honi fejedelmek alatt soha sem volt Erdély fővárosa — metropolis; — vagy *Gyulafehérvár*, melynek közelében van Szent-Imre, a vajdák egykori nyári kastélya, hol valamennyi, még azon írók szerint is, kik a második csatát Szeben alá teszik, vala ama török tábor? Mi valószínűbb, hogy Mezet bombárda által hullott el, miként ezt a török fővárosba menekült, s a dolgot szépítő vészírók után mondja a görög író, vagy a futás közben öletett meg, mint ezt régi honi íróink állítják? Világos tehát, hogy a földologban egyező, de a kevésbé ismert körülményekben járatlan idegen írókra ezekben építeni nem lehet.

Ompolyi.

Négy Eszterházy emlékszobra

a Nagy-Vezekényi mezőn.

Emlékezzünk őseinkről!

Imádott magyar hazánk mohosult térein nincs talpalatnyi föld, melly sajátjuk védelmében elhullott harczfiak csontjait nem földné, s minden fűszál a bajnokok véréből öntözött új sarjadék, lépteink nyoma mindenhol az elesett áldozatok tisztos ereklyéjét tapossa: mégis a következő kor elég csekély kegyelettel viseltetett őseink e közös nyughelye iránt. Nincs emlékjel, vagy csak kevés, melly fölszítná bennünk a szeretet lángoló tüzet, s hálánk adója lefizetésére gyulaszná kebelünket.

Elődeink daliás tetteit tanúsító kevés faragvány közül áll egy a Nagy-Vezekényi mezőn Bars megyében; ennek hű ábrázolatát akarjuk bemutatni; s ha talán a rajzolat homályos, azt a szerepek ragyogása pótolja. Mielőtt azonban az emléket úgy, mint jelenleg van, soraimban előállítanám, legyen szabad némi történelmi tájékozás végett az erre vonatkozó körülmények lepleit föllebbenteni.

1647-ben, II. Ferdinánd király idejében, összesereglettek a magyar hon atyái Pozsonyban az országgyűlés helyén; s miután a tanácskozási határozatokat, az új törvényezikket a király aláírásával megszentesté, a nemzet szent klenodiuma, a korona, ünnepélyes szertartással június 16-án a királyi IV. Ferdinánd fejére tétetett.

1649-ben Draskovics János nádor halála után ismét összejövén az ország rendei, a megürült fényes hivatalra — választási jogukat gyakorolván — négy jelölt közül Pálffy Jánost emelék. Némely vallási surlódások kiegyengetése, és országos sérelmek megörvoslása után a király visszament Bécsbe. — Ez idő folytán a Portával 20 évre kötött békét a ragadomány után sovárgó török vezérek megszegték, s miután Drégelyvárát elfoglalva, a szomszéd helyeket pusztító zsarolással retteggették, a keresztyéneket rabságba hurcolák; a becstelen frigyesség annyira fölhevíté a magyarok tüzes véré, mikép fegyverrel torolják vissza a váratlan bántalmakat, ha a Bécsben üdözött török küldött, kezessé a bajokozta budai várparancsnok megfenyítéséért, közbe nem veti magát; tehát másodszer is megerősített az előbbi békekötés.

A beállott békecsend 1651-ben ujjal megzavarták a nyughatatlan oszmanok. Attörvén a horvát-stájer határokon, mindent földulva pusztítottak.

— Tokajból, midőn a nemesség szüreti vigalmakban enyhíté csoportos bajait, sok enabert rabszjira fűzve, barom-csordaként elhajtottak. — A kanizsai aga Hussan büszke elbizottságban a szomszéd kis-komáromi erődök ellen fordítá duló ostromszereit; azonban Petheő László helybeli parancsnok örködő éber lelkiülete, rettenthetlen bátorsága, támogatva a jöszült nők bosszút lihegő segédmüködésétől, megtörte a barbar fegyveresek merényletét, kik vezéreknek megcsontított karja miatt kétségbeesve, az ostrommal felhagytak.

1652-ben az egri és esztergomi törökök kitörései, és portyázó csatározásai háboríták a szerencsétlen magyarokat; amazok Kassa kellemdús vidékét kizsákmányolva, gazdag prédával vonultak vissza; az esztergomiak Nyitra s Bars megyék bőven termő határaiban rakonczátlankodának. — Vértett a magyar szív ezen nem érdemlett büntető ostor csapásai alatt, tétlen türellemmel jajveszékének a gyámoltalan lakosok, néma panaszokban fojták el sebhedt keblök fájdalmait. Csak kevesen vállalkozának a haza szent ügye mellett, égető szükségében fegyvert ragadni. És e maroknyi nemes ifjakkól alakult hadosztály — közöttük négy Eszterházy — a Vezekényi mezőn gyűlt össze, s augusztus 26-án megütközött a törökkel, midőn ez zsákmányteherrel, és rablincsbé vert keresztyénekekkel húzódnék északra felé. A mieinknek csaknem egészen tönkretett ugys csekély sorait, Forgács Ádám érsekújvári hadfőnök segédsapataival törekedvén megerősíteni, a törököt visszaverte, fölkonczolván 800 csalmost.

A magyar vértől pirosított csatatérről áldozatgöz emelkedett az ég felé, megdicsőítve a négy Eszterházy halálós sebéből ömlendezett csöppektől. A hősök valának: *László*, a délczeg levante, Fraknó ura, Miklós nádornak nagyreményű fia; *Ferencs*, a gyarmathi őrség kapitánya; *Tamás*, Léva vár alparancsnoka; *Gáspár*, aranysarkantyus vitéz; midőn ezek a honszeretet tüzetől lángolva, nemes odaengedéssel buzditják, lelkesítik a harcsozomjas, de már csüggeteg csatárokat, maguk szintén áldozatul estek. — A nemes lélektől elhagyott porhüledékek a nagyszombati ker. szent János templomi sírboltban, őseik nyughelyére tétettek nov. 26-án. Az ünnepélyes gyász engesztelő áldozatok napját halotti beszéddel emelék Hoffmann Pál pécsi püspök és Pálffy Tamás Esztergom főkapitányi örkanonok, amaz magyar, ez latin szónoklatban tolmácsolá a virágzó fényes család sarjainak vitéz tetteit.

Majd egy század tünt le a magyar égen, és a vértől ázott vezekényi mezőn csak a buja tenyészet jelölé a néma sírok bús halmait; csak a mesés rém alakok éjjeli kardcsattogásai emlékezteték a félékeny népet, mikép határa egykor harczedezett bajnokok küzdhelye volt. A magyar Leonidások nevét már-már a hálátlan feledékenység sötét fátyola fődé, majd az elévült idők hír nélküli pusztá maradványaként enyészett el a dicső tettekben örökzöld babért kivívott Eszterházyak neve. — A görögök „pocile“ képsarnokban adák át a következőknek az enyészettől megörzött marathoni hős Miltiades emléket.

Róma, Egyiptom az időnek romboló hatalmával sokáig dacolt szobrok-faragványok-gulákban örökíté nagy embereinek erényeit.

Tudta ezt Eszterházy Imre, Esztergom főkapitányi nagyprépost, doriai püspök s javadalmi kormányzó, később nyitrai püspök. Nagy-Vezekényi a főkapitány terjedelmes uradalmának egy kiegészítő része. — Az eszmék, gondolatok, érzelmek, mellyek szívet elfoglalva tarták: lelkét mozgásba hozák, tetteire lobbantották. És a mult század harmadik tizedében a mezőn, hol a hullámzó gabonakalászkok az isteni áldást fennen hirdették, hol az Eszterházyak szelleme vérző áldozatban róvta le a hanyatló haza iránti tartozása szent adóját, a nagy pap emléket állított. — Ez három oldalú egy öl magas talajon nyugvó másfél öles — csucsba menő — gula, pyramis; a talajnak egyik oldalán „Bonbardi Topographia Magni Regni Hungariae“ szerint illy fölírás állott:

Siste Viator! Et Lege
In hoc campo, uno die, una ex Familia,
Quatuor invicti Heroes cecidere,
Ladislaus Comes Esztoras,
Perpetuus in Frakno,
S. C. R. Majestatis Consiliarius Camerae
Praesidii Papensis Supremus Capitaneus.
Franciscus Esztoras
Praesidii Gyarmath Supremus itidem Capitaneus.
Thomas Esztoras
Praesidii Levensis V. Capitaneus.
Casparus Esztoras,
Eques Auratus.

A második oldalon:

Fatalis sanguini Esztoradum Mars Turcicus.
Erravi:
Voluit fatalis esse,
Non fuit;
Quia
Viros, quos necuit,
Non totos extinxit.
Hic
Tergemina Rosa Eszterházia
Effloruit
In novam purpuram.
Quatuor Heroum sanguine irrigata,
Ergo Martius
Hic Campus est;
Quem
Ne sola iam habeat Roma
Heroibus Eszterháziis
Debet Hungaria.

A harmadik oldalon:

Huius tam Invictae
Hoc Monumentum
P. P. Emericus Eszterházy
Vt PraepositVs MaIor CapItVLI strIgonIensIs
DebItto eIVs bona perLVstrans.

Nincs természeti vagy emberi mű, melyet az idő vas foga meg nem törne; el nem emésztne; nincs örökös tartósság az ég alatt, enyészetnek indul, mi létrejött. A vezekényi emléket a lég romboló hatalma, szél, eső porlasztó ereje annyira megviselte, mikép a mohlepte anyagon elmállott felirati betűk majd olvashatlanok valának. — Fájt szíve minden ősi hagyományt meleg részvétellel pártoló barsi magyarnak, fel-feljajdult lelke, mert a megye kebelében nem őrzött diszozslopot csak a vihar fölkapta, s rajta fenakadt katangkóró mutatá. Azonban az elhunyt hősök szelleme megrezgette a fényes Esztorás nemzetség hercegi képviselője Pálnak véréit; ki megértve a nagy közönségnek hírlapokban nyilvánított méltányos kívánatát, úgy intézkedett, hogy az emlék kiemelve a sülyedés hálátlan sírjából, ujult diszes alakban álljon; a fenséges gondolat, a dicső eszme tette lobbant.

Szívélyes kegyelettel hajlik meg a tudványtól ide vezérlett szemlélő, látva a művészetnek avatott kézzel idomított csinos példányát. A régi feliratok helyébe fehér márványlapra vésett aranyozott betűkben olvashatni illy rendű sorokat, melyek miben ütnek el az előbbtől, könnyű kivenni:

Első oldalon:

Siste Viator lege:

In hoc Campo una die, una ex Familia quatuor Heroes invicti ceciderunt: Ladislaus II. comes Esztoráz perpetuus in Frakno, Sacratissimae Caesareae, et Regiae Apostolicae Majestatis Con-siliarius, emeritus Praesidii Papensis Supremus Capitaneus. Franciscus VI. Esztoráz Oppidi Gyarmathy Supr. Vigiliarum Capitaneus. Thomas H. Esztoráz Praesidii Levensis Vice Capitaneus. Casparus I. Esztoráz Eques Auratus.

Második oldalon:

Fatalis sanguinis Esztoradi Mars Turcius erravit. Voluit fatalis esse, non fuit. Quia viros, quos necuit, non potuit extinxit. Hic tergemina rosa Eszterháza effloruit in novam purpuram quatuor Heroum sanguine rigata. Ergo Martius hic campus est, quem nec sola iam habet Roma. Heroibus Eszterházyis debet Hungaria.

Harmadik oldalon:

Huius tam invictae hoc monumentum P. P. Emericus Eszterházy Vt PraepositVs MaIor CapItVLI strIgonIensIs pro DebItto eIVs bona perLVstrans posuit. Munificentia principis Pauli Eszterházy renovatum MDCCCLVI. *)

Miután az ember az egész alkotvány fölött észlelő szemléjét bevégezte, s áhitat gerjesztette fohászokban leróvta az elhunytak szelleme dicsőítéséérti imáját: önként egy új vágy keletkezik lelkében, mi az emlékek hosszú évszorra terjedő tartósságát biztosítaná, és magasztos külsejét megragadó méltósággal emelné. Ezen vállalat célszerű kivitelét eszközölhetné egy nyolcz márványoszlopra állítandó gömbölyű pavillon-féle tető úgy, hogy az oszlopok vas rácsokkal összekötve, a rácsokat a guláhozi közeljuthatást akadályozná; mi ha nem történik, a mezőn legelő marhák dörzsölése, és a gonosz kezek megcsontják a művet, mivel már is a durva neveletlenség szülte merény, késsel vésett sérülés, méltó bosszura lobbantja az érzékeny szívet!!!

Pereczparti.

Peking, China fővárosa.

Peking a chinai császárnak székhelye s birodalmának fővárosa, helyet foglal a világ legnevezetesebb városai között.

1125-ben foglalták el a mandsuk, s innét uralkodtak északi Chinán; 1215-ben Dsingiskán székvárosává tette s utóda Hubilai udvarát ide telepíté. Ezóta fővárosa az országnak. 1437-ben az addigi földszancok helyébe téglabástyával vették körül. 1644-ben a régi uralkodóház bukásával az egész város ki lón rabolva s lángba borítva. 1662-ben a borzasztó földrengés 300,000 s 70 évvel később 100,000 lakost temetett a romok alá.

A gyakori földrengés miatt a házak könnyű anyagból építvék, legtöbbször nyire fából s kivétel nélkül csak egy emeletre. Ez okból az előbbelőkéi igen nagy tért foglalnak el. Minden a törvény meghatározása szerint történik, melly kijelöli, hogy az első és második stb. osztályu mandarin házához hány téglát vehet, a homlokra hány oszlopot alkalmazhat s hány udvart hagyhat stb. E tekintetben a császár is korlátozva van; ő is kénytelen földszinten lakni. Egyébiránt a város ábrándszerű alakokban s szin pompában nem szükkölködik.

A város környéke is igen szép. Mindenfelé gabona földeket s kerteket látni illatos bokrokkal, fákkal, melyek közül a magas ciprusok, mint fekete szobrok emelkednek ki; számtalan templomok emelkednek tarka s a más

*) A felírás magyar értelme: az első oldalon: Megállj vándor! s olvasd: e mezőn egy nap, egy nemzetségből, négy győzhetlen hős esett el: gróf Esztorás László, Frakno örökös ura, es. kir. kamara-tanácsnok, Pápa várfőkapitánya. — Esztorás Ferencz, Gyarmat várfőkapitánya. — Esztorás Tamás, Léva várfőkapitánya. — Esztorás Gáspár, aranyarkantus vitéz.

A második oldalon: Halálos volt az Esztorádok véreinek a török fegyver: tévedtem: akart lenni halálos, de nem volt, mert a hősök, kiket megölt, nem enyészték el örökre. Itt az Eszterházyak három águ rózsa-faja négy hős vérével öntözve, új virággá fejlődött. Tehát Mars mezeje ez, millyent Rómán kívül a vitéz Eszterházyak vívtak ki Magyarokban.

A harmadik oldalon: Ezen emléket a győzhetlenségnek 1734-ben állítá Eszterházy Imre, Esztergom káptalani nagyp.épost, hivatalként látogatván a javadalmakat. Főméltóságú herceg Eszterházy Pál kijavítatá 1856.

miatt csillogó téglából építve, s nagy temetők területnek el beültetve sudár fákkal. E közben a kapukhoz vezető utakon csak úgy hemzseg a sok kocsi gabonát, rizspálkát (arak), vaját stb. szállítva, a sok s különféle alakú s festésű hordszék, az orosz s tatár árukkal megrakott tevék hosszú sora stb.

A város maga, mint China minden nagyobb városa, egy chinai- és egy tatárféle oszlik s terjedelmes külvárosokkal van körülvéve. A kapuk mindegyike egyenlő nagyságra s építésre, fölöttük kék téglából torony áll. Minden kapuboltozat alatt katona őrállomás, egy vámhivatalnok és egy rendőrszolga van. Ez utolsó a bemenők utlevelét (piao) vizsgálja. Minden kapu mellett följárás van a falakra a lovasság számára. A falakon lőrészek vannak. A falak 5—7 öl magassággal s 5 öl szélességgel bírnak.

A kapuk neve néha igen különösen hangzik: a kelő nap, az elragadtatás, az erény, a tartós béke, a nagy csatorna, az örök állhatatosság, a teljes csend, a bölcsesség, a tudományok, a hadidicsőség stb. kapuja. A bástyák szegletein toronyok állnak s a falhosszában mindenütt ágyuk kandikálnak ki; azonban nem veszélyesek, mert csak festve vannak.

Peking 700 templomot s zárdát számlál. A legjelesbek közé tartozik egy nagy budha-templom, mellyben 300 pap folytonosan ájtatos elmélkedéssel foglalkozik. Ép illy számosak a vangok vagyis hercegek, miniszterek, fő-főbírák és első osztályu mandarinok palotái.

A város némely pontjairól a kilátás szép és nagyszerű. Illyen pont az ugynevezett márvány-sziget, honnét a város északi oldalról szemlélhető egész nagyszerűségében. Ezt mutatja rajzunk is.

Igen szép pontja a városnak a bauan-kert, a fehér márványhid közelében. E hidat a jezsuiták építették, kiknek Kanghi császár alatt nagy volt tekintélyük Pekingben. E kertben levő tón nyárban a császár szokott ladi-kázni, télen pedig a jégtükrén korcsolyázó katonákat nézi.

A császári palotát erős bástya övedzi s Tseu King Tsing (a tiltott város) nevet viseli; kertjei vörös és sárga téglából rakott fallal vannak kerítve, melly a palotától jobbra is, balra is egy 24 láb széles, egy óra járásnyi hosszú. Az Sisse Fai Leu, ez Tungse Fai Leu nevet visel. Mindkettőt több diadalív ékesíti, s mindkettőt boltok hosszú sorát képezi, melyek előtt magaspóznákon papír s selyem zászlók lengnek fölíratokkal, hirdetve az ott kapható árukat.

Az európai igen nehezen szokhatik azon büzhödt levegőhöz, melly a várost környezi. Ez leginkább a tisztátalanságból ered, mert a chinai éjjel soha nem vetkőzik le, s a város népességének egy harmada hitvány viskókban s épületromok közt lakik; továbbá az emberi test ürítékeit, nem mindig jól bezárt korszokba gyűjtik össze, később földművelési célokra felhasználandók. — E két utcában öszpontosul a két millió lakossal bíró Peking iparának, kereskedelmének legnagyobb része; elképzelhető tehát, milly nagy az utcák forgalma, népessége. A boltoknak nagy versenytársai a házalók, kik fölül járkálva s kiabálva árulnak a világon mindent. Ezek száma felette nagy; mivel a koldulás csupán a bonz-oknak van megengedve s ezeken kívül minden más szegény kénytelen valamely üzletet folytatni.

Örségül 80,000 tatár katona tanyáz a városban, sárga, fehér, vörös és kék zászlók alatt. A pekingi nemzetőrség (Sian Yung) a zöld zászló alá tartozik, csak éji őrszolgálatra alkalmazzák; mivel a tatár eredetű császárok nem akarják, hogy a chinaiak megtanulják a fegyverforgatást; de e tekintetben igen csalatkoznak, mit a mostani forradalom is bizonyít.

A tatár városban az orosz missionak szép egyháza van; a katolikus missio is birt egykor illyennel, de a melly már romban hever. A katonáknak s hivatalnokoknak nincs joguk a chinai városban lakni; sőt a katonák még éjjelre sem maradnak ott. A tatár városban vannak Peking mulató helyei. Itt vannak ama szép kertek, hol a csábos, kaczer bajaderek (tánczosok) tartózkodnak s előadásokat tartanak. Itt laknak a bohócok, kötél-tánczosok, állatszeliidítők, zenészek, szemfényvesztők, bűvészek. Itt vannak a számos játékházak. Itt van a verpad is, mellyen az elitáltak fejét leszledelik. A fejezés itt gyakori; a bakó azt bámulatos ügyességgel teljesíti. Ennek öltönye vörös, köténye fehér, kalapja vörös, hosszú, egyenes tollal. Kivált most a forradalom alatt igen sok dolga volt, alig győzte. Itt van azon utca, mellyben mind drágakőárusok laknak. A színház utcában, hat színház áll. Ezekben folytonosan játszanak déltől napnyugatig; szomorú- és vigjátékok, zenekisérteben. Tekintélyesb férfiak nem lépnek be, sőt a mandsuknak egyenesen meg van tiltva, s ha mégis teszik, megfosztatnak fővegük gombjától, melly rangjukat jelöli. A színház utca végében van a rövid könyvnyar utca, hol évenként csak egy vásár van. Tehát a könyveknek ott sincs nagy kelete!

A tatár városban végre nevezetes a két templom. Egyik a Thian Than, mellynek kerítő bástyája majdnem félóra járásnyi hosszú. Ide jó a császár évenként a téli napfordulatkor, áldozni a napnak. A templom előtt pompás fehér márványlépcsőzet áll, a négy bejárat mindegyike előtt finom faragványu fehér márvány diadai áll. A szertartás igen nagyszerű és fényes. A császár legnagyobb pompájában jelenik meg, egész udvarával s a helybeli őrkatonaság kíséretében. Arany zászlók legnek a templom tetejéről. A 100 fuvó és hurok zenészből s 1000 énekesből álló kar, a szent hymnust adja elő, melly már 4000 éves, mint állítják. Az oltárra leszállt ősök szelleme a bronz és arany füstölőkől fölszálló felhők közt ismét visszamennek az égbe!!

A másik Siun Nug Than vagyis a földművelés föltalálójának temploma. A császár nagy ünnepélyes szertartás közt itt évenként szántani, vetni s boronálni szokott. Az így nyert gabonából készítik azon kalácsot, mellyel a császár az égnek áldozik.

China fővárosáról még keveset tudunk; de nemsokára meg fogjuk azt jobban is ismerni, miután Angol- és Franciaországoknak ujabbban a császárral kötött szerződése az európaiaknak az eddiginél szabadabb bemenetet biztosít, Pekingbe, a nagy chinai birodalom székvárosába.

Az Armstrong ágyu.

Annak idejében sokat beszéltek a lapok egy angolnak — Armstrongnak — új ágyujáról, mellynek majdnem mesés hatást tulajdonítottak. Valóban ez új találmány minden eddigi e nembelit felölmul, s a szerkezet mellynek ez eredményt köszönheti a következő:

Csőve kettős, a belső aczéleső, ezt körülveszi a külső hengerzett vasból, rátekerve oly módon, hogy a felső rétegek az alsókkal ellenkező irányban tekerődnek s az alsóknak nyílásait elfedik. E szerkezet drágább ugyan, de erősebb és sokkal kevesebb anyagot igényel. — A belső aczéleső, vont cső, de az eddigiektől eltérőleg több apró rovátkokkal, mellyek szoroson egymás mellé esnek, s mellyekből mintegy 40 jó egy 2½ hüvelyknyi belátméréjű csőre. A csőbe való bombát Armstrong öntött vasból készíti, hossza annyi mint a cső háromszoros belátméréje, felületén két ólomkarikával *BB*, mellyek a kilövetéskor a vont csőhöz való szoros alkalmazkodását eredményezik. Az ágyu hátul töltetik, mellyre nézve közel az ágyufenekhez egy üreg van kivághatva elegendő hosszán, hogy a hosszukás bombát és a szükséges löport befogadhassa, szélessége valamivel nagyobb a cső átmérőjénél. Maga a cső is szélesebb ott, hol az üregbe nyílik, arra nézve, hogy a bomba *F*, és löpor vagy gyapot *C*, könnyebben betolathassék. Ha így az ágyu meg van töltve az üreg egy bele illő vasdarabbal záratik el, mellynek könnyebb betételére és

kiemelésére két fogója van, az elejére pedig egy kevéssé előbbre álló rézlap *D* van erősítve, melly előre tolatva a csőbe hat a töltés megett, és kisütéskori kiterjeszkedése által a gáznak kiszabadulását akadályozza. Előre tolatása az ágyu-fenekén levő erős csavar *A*, által eszközöltetik. A fentebb említett rézlap *D* közepén ki van furva, ez üregbe tétetik a kisütő töltény; ugyan csak ide nyílik a két fogó közt levő gyújtólyuk *T*, melly bizonyos durranó szerkezetű dugóval van elzárva, e dugó a kilövetéskor megüttetik csupán, s az ütésre eldurranván elgyújtja a kisütő töltényt, mellynek tüze abban a perczen közöltetik a főtölténnyel. — Bombái elsütésére Armstrong szinte saját találmányu gyutacsot használ: bombáinak elején nevezetesen egy hengerded üregben van annak falaihoz erősítve egy tü által egy szinte durranó szerkezetű sulyos test, a kilövetésnél az ezt tartó tü eltörik s ezen suly a testek tehetetlenségi törvényénél fogva hátra lökötik, a hol ott is marad mindaddig míg a bomba valamibe nem ütközik, ütközés után azonban ugyancsak a fentebb említett természettörvényénél fogva előre lökötik, e lökés következtében eldurran és kisüti a bombát is, melly így soha előbb, míg célját nem érte el nem sültet. Szakértők véleménye szerint e találmány minden mások feletti rendkívüli sikerét egyedül a rézkarikának köszöni melly minden gáz ki illanást meggátol. Az angol kormány újabban visszavonta az e találmányra adott patenst. Egy példány a Woolwichi fegyvertárban van, de a közeledés hozzá mindenkinek a legszorosabban tiltva van.

T Á R H Á Z.

Kakas Márton a színházban.

Cl. Levél. *Keveset a jóból!*

Ismét két új drámai tag mutatta be magát színpadunkon: Prielle Kornelia és Komáromy: Prielle mint Melinda, Komáromy, mint Bánk. Mind a kettő olyan tehetség, mellyet régen meg kellett volna már a pesti nemzeti színháznak szerezni. Prielle nemes, egyszerű, érzésteljes játéka azt bizonyítja, hogy gondolkodó művésznek a vidéki színpadokon is lehet magát tökéletesíteni, míg Komáromy még küzdeni látszik valamivel, a mit csaknem minden vidéki színész hoz magával Pestre (még a pesti színész is, ha sokáig vendégszerepel vidéken), ez az, hogy sokat akar adni a jóból. Van szép, erős, terjedelmes hangja, de azzal nem gazdálkodik, van nemes tüze, de nem tart benne mértéket. Kezdetben mindjárt oly magas fokon kezdi az indulatot, a honnan azután árnyéklatokba fel vagy leszállni nehéz. Ez a baja van Rónainak is. Pedig igen könnyen segíthetnek rajta: „Kevesebbet a jóból.“ A sok mindenféle vidéki színpad rossz acusticája ahhoz szoktatta őket, hogy mindenütt hangjuk teljes erejét használják, néhol a közönség ezt meg is kívánja, mert ha a színész halkán szól, halljukot kiabálnak fel rá; nálunk ez nem szükséges, itt a leghalkabb suttogás is elhat a színpadról a terem legszélső szegleteibe s közönségünk figyelmes és zajtalan. Azt is meg kell gondolni a fiatal színésznek, ki vidékről Pestre jő, hogy közönségünk értelmes emberekből áll, a kiknek nem szükség mindent a szájukba rágni, arcz, és hangjáték tulajdonával magyarázni, mert megértik ők azt anélkül is. Tegyenek új fiatal színészeket, mint Sybilla tett a könyveivel, a megmaradt egy harmadrész sikerre fogja őket vezetni. Szertelen ügyetlenségnek tartom egyébiránt, ha némely bíráló azt kívánja tőlük, hogy mindjárt első föléptükkor ott álljanak, a hová régebbi színészeinket csak sok évi tanulmány vezette, s e végett olyan hangon akar velük beszélni, mint a pinczérrel, a ki kabátját leöntötte sardella-mártással (én különben azzal sem gorombáskodnám). Tehát csak kevesebbet a jóból! tanulni sokat, meghallgatni a kritikát; a leggonoszabb kritikából is lehet tanulni valamit, s azután egy egész esztendő van előtük, — mi alatt bebizonyíthatják, hogy a ki haladni akar, az tud is haladni.

Tehát a drámai új tagoknak még egyszer mondjuk: „keveset a jóból!“

Az operai új tagoknak pedig azt, hogy: „még kevesebbet a roszból.“

Lindában egyszerre három olyan acquisitiót léptetett fel az az izé (nem tudom én, hogy ki?), hogy azokat még az opera legőszintébb ellenségeinek is remület volt nézni. Nem! ennyire nem kívántuk az operát deterioráltatni. Mi csak azt ohajtottuk, hogy az opera kevesebb legyen, de nem azt, hogy roszabb; azt kívántuk, hogy, a mennyire lehet, nemzeti opera legyen, olyan tagokból álló, mint Hollósy, Fűredy stb.; de nem, erre nem tartjuk elégnek, ha valakinek a nevét lefordítják magyarra: csak fordítsák őket megint vissza, nem tudom én mire. A mi pedig azt a jámbor olaszt illeti, már ennek az állapotján ugyan még a kongresszus sem segít.

Tehát az operára nézve: „még kevesebbet a roszból!“ *Kakas Márton.*

Irodalom és művészet.

+ (*A „Bolond Miska“ Albuma*) 4-ik füzeté megjelent. Ismét borsos paprikás tartalma következő: Bolond álom (két fametszettel.) Megtérés. (Igen egyszerű történet, mellynek csak a vége meglepő.) Negyvennapos krónika. A szomorúság különféle okai (fametszettel.) A szemorvos. Bureaucraticus mentség (fametszettel.) Legújabb virágnyelv. (Európai kifejtés után.) Commentar a napi eseményekhez (három fametszettel.) Eredeti adomák. Bolond gombák. Bolond Miska mondanivalója. Hogyan viszik a civilizációt nyugatról keletre, s minő eredménye van? (két fametszet.)

+ (*A „Magyar ősök képcsarnoka“*) című történelmi album IV.-ik s így az első szakasz utolsó füzetére, e vállalat megindítójának, bold. Császár Ferencnek fia Császár Titus előfizetést nyit. E füzet tartalma leendő: Bocs-

kay István, Balassa Ferencz, Majthényi Mihály, Draskovich János, Mikó Ferencz és Kubinyi László arcképei az ahhoz tartozó életrajzi szöveggel. A mű május közepén jelenend meg. Az előfizetés egy diszkiadásu példányra helyben 10 ft. postán küldve 10 ft. 70 kr., olcsó kiadásban: helyben 3 ft., postán küldve 3 ft. 70 kr. Az előfizetési pénzek bérmentesen vagy a kiadóhoz — Lipót-utca 20 sz. — vagy Ráth Mór könyvkereskedésébe küldendők be. Az egész diszkiadásu I.-ső szakaszra is lehet előfizetni 41 ft. 50 kr. ával.

+ (*Beöthy László válogatott művei*), mint Beöthy Zsigmond és Ráth Mór jelentik, a költő életrajzával és aczélba vésett arcképével april hó végén teljesen elkészülnek, és az előfizetőknek azonnal és pontotán szétküldetni fognak.

+ (*Halász Desső*) fiatal versirő tisztelettel fölkéri gyűjtőit, hogy miután az előfizetők neveit ki akarja nyomtatni, az előfizetési pénzeket hozzá, (Wien Rossau Schmiedgasse Nro. 100) május 6-áig beküldeni sziveskedjenek. Együttal jelenti, hogy költeményeiből már az utolsó előtti iv is ki levén nyomva, munkáját az előfizetők az ígért határidőre május 13-ra okvetlen megkapják.

— Megjelent: „A teremtés természet-történelmének nyomai,“ című tudományos mű, mellyet angol és német kutatók után Somody József ültetett át irodalmunk, e téren kopár mezejére. A könyvben 107 csinos apró fametszet van, a kiállítás a pápai nyomdának dicséretére válik. Azok, kik tanulni s egyszersmind szellemi gyönyört élvezni szeretnek, e munkát sietni fognak megvenni.

— Alulirt tudatja a közönséggel, hogy „*Falusi természettan*“ című munkája Müller Emil könyvnyomdájában nyomatik, s felkéri egyszersmind az ivtartó urakat, sziveskedjenek előfizetőkiket tisztán jegyzett neveikkel együtt mielőbb Müller Emil nyomdász urhoz (Dorottya-utca 12-ik szám) beküldeni. — *Pap L. Ignác.*

© (*Pályakérdés.*) Néhai Schwartner Márton pesti egyetemi tanár és könyvtárőr alapítványából 105 a. é. forint tüzetik ki jutalmul e kérdés megfejtésére: Quaeritur quid momenti ad promovendam gentis hungaræ culturam a Principibus stirpis Andegavensis accesserit? A pályairatok magyar, latin, vagy francia nyelven szerkesztve, 1860-ki május 1-ig a pesti ca. k. egyetem rektorához utasítandók.

+ (*Dr. Marki József*) előbb képezdei tanár, most egyetemi könyvtár-tiszt, illy című munkára nyit előfizetést: „Üdvözetek vagy 136 eredeti szózat s levél — újév, születésnap s tanodai vizsgálatokra, vers és folyóbeszédben.“ Ára a könyvnek, az előfizető által vitetvén el, ¼ ft.; megjelenési határidő június 12.

△ Irodalmunk nemsokára egy igen hasznos művel fog gazdagodni, melly hat nyelven közöl szólásformákat s e hat nyelv a magyar, német, olasz, román (oláh), cseh, tót és szerb. E könyv, csak igen nagy hiányt fog pótolni, mert a nevezett nemzetbelieknek felette megkönnyítendi a magyar nyelv megtanulását, és viszont, a mi eddig csak azért is nehéz volt, mert nem bírtunk illy hatalmas segédeszközzel. A művet megjelenésekor bővebben fogjuk ismertetni. Szerzője *Ács Károly*, kinek neve több sikerült fordításairól eléggé ismeretes.

+ (*Jachimek Ferencz*) zongoraművész és zeneszerző (ez is hazánkfia) hat évi külföldi műutazásából visszatérvén, most pár hetet Sopronban, szülővárosában fog tölteni, aztán pedig Pestre szándékozik, hogy a magyar művészvilággal is kissé megismerkedhessék, melly alkalommal egy nagyobb symphoniáját, mellyel Prágába nagy tetszést vívott ki, a magyar közönségnek is ohajtaná bemutatni.

+ (*Suck Róza tehetségéről*), mint a „Hölgyfutár írja, a közelebbi színházunkban is fölépített nagyhirű *Servais* gordonkaművész igen dicsőreleg nyilatkozott, s azt az ajánlatot tevő neki, hogy az ő vezetése mellett fejezze be zenei tanulmányát. Nem tudjuk, Suck Róza elfogadja-e ezen szép ajánlatot; de ha igen, ugy valószínűleg nem leendő oka megbánni.

— (A magyar zene barátaihoz.) Ujabb időben élénk vitakozás történt nemzeti zenék ügyében, és ez általánosan szeretett lapban — főleg a higgadt bölcséletű és derék Ujfalussy Lajos cikkéből — több életrevaló eszme került fel színre. Tánccunk, de leginkább zenénk több vitára adott alkalmat. Nem egy, sem két lelkes hazafi szolt hozzá, s többen sarkaltak engem is, mért nem szólok az ügühöz, hisz én is zenészetünk terén mozgok, nekem is a zenészet kiváló tanulmányom tárgya?

Most tehát tollat fogtam, de csak azért, miszerint tudtára adjam a magyar zene minden érdekeltjeinek, hogy igenis: *fogok szólni*, még pedig *hangosan, rábesszélőn és meghatóan*; mire természetesen eszközül nem saját gyenge szavamat, vagy még gyengébb képességű személyemet — alkalmazom; hanem *Fátyol Károlyt*, vagy jobban mondva, a genialis magyar zenész előadó-művészetét fogom felhasználni, kinek bűbajos gondolkája mindenütt uralkodik, a hol csak eddig megjelent, s a hol emberek szívei éreznek és dobognak.

Fátyol Károlyt fogom megutastatni a két magyar hazában.

Főlöseges lenne itt azt magyarázgatnom, mennyire szükséges egy előre kitűzött czéllal egybekötött körutra a *művészet*. És hogy ez alkalommal magyar zenénk több barátja és műértői által fölszólítva, én vállalkozom ezen körutra, — azt azon kötelességérzetből teszem, melyet szép zenénk jelenkori felismert helyzetéből — meritek. Minél több vidéken fordultam meg ujabb időkben, ennek szükséges voltáról csak annál inkább meggyőződtem. Fáradtságos ugyan ez ut kissé, de én erősen hiszem, miszerint a magyar haza ismert lelkesedtségére a zenészet iránt megismertem az utat.

Czélom a valódi magyar zenét ismertetni, terjeszteni és óvni, nehogy a jelen kor iránytalan rohamai közt az elkorcsuljon avagy végkép felolvadjon.

Es e szempontból kérem megítélni utunkat.

Olly rendkívüli tehetség, minővel Fátyol K. rendelkezik — megkönynyíti a szép czél elérhetőségét; mert előadása olly tiszta, nemes és érdelemgazdag, hogy valóban sajnálni lehet mindazokat, kiknek szívét ez előadás meg nem hatja, mert azok teljesen elveszték már fogékonyságukat a költészet iránt, s kiknél az unottság az emelkedett műizlés álarczájában jelenik meg.

Fátyol K. technikai képzettsége kitünő. Néha lassu elhaló hangjai olly finomak, mintha szellő suhanna át az aeol hárfá hurjain. — *Flageolet* hangjai is aetheri tisztasággal bírnak. Futamaiban s az *arpeggiók* hullámoztatásában kitartása rendkívüli. — Hurjain most mintha egy madár szólna, majd az elhaló pástorkürt, és ismét az emberi-ajk. Képzete a legszenvedélyesebb helyeken sem ragad a viharosság kicsapongásaira. Dallamossága, tiszta zenéje soha sem szorul rá, hogy hatás kedvéért groteszk formákat keressen. Nem csodálatra számít, hanem a hallgatók szeretetére, nem fülünk zug, midőn zenéjét hallgatjuk, hanem szívünk dobog.

No de minek részletezzem játékát, hol ő megjelenik, ott a magyar zene ünnepe ül, s a hallgató érezni fogja a tiszta zene hatását, midőn szíve a legnemesebb lelkesedés szárnyain a magasba ragadtatik.

Ajánlom őt hazamfiaink, de leginkább a magyar zene kedvelői szíves figyelmébe! — *Simonffy Kálmán*.

+ (*Reményi Ede*) híres hegedűművész hazánkfa, mint hírlik, műveit közelebb Pestre fogja küldeni kiadás végett. Maga a művész többszöri ígérete daczára nem látogathatja meg hazáját.

+ (*Szemes Antal*) pénztárnoki segéd a nemzeti színháznál közelebb hangversenyt szándékozik adni. Annival inkább ajánljuk őt a közönség pártfogásába, mert mint a „M. S.“ írja, a balsors egy váratlan csapása által közelebről minden vagyonától megfosztatott.

+ (*Hofbauer Zsófia k. a.*) eddig a pesti német színház tagja, nemzeti színházunkhoz szerződött.

+ (*Molnár József*) hazai festésznök egy jeles történeti képet fejez be nemsokára, mely „Kemény Simon hős halálát“ ábrázolja. A kik e képet látják, sok szépet mondanak róla.

+ A mult hetekben volt alkalmunk látni *Züllich Rudolf* szobrásznök műtermében *Kisfaludy Sándor* kolosszális szobrát, mely *Füreden* fog e nyár folytán felállítatni. A szobor maga 12 lábnyi magas; ennyi lesz a talapzat is. A remek hazai költő állva van ábrázolva, kezében a „regék“ könyvét tartván. Komolyan derült tekintete azon vidék felé lesz fordítva, melyet műveiben megdicsőített. A legjobb arcképek után készült fej- és arczhasonlatossága sikerült. Azok, kik ezen emlékvallalat élén állnak, teljes elégedésüket fejezték ki a művész iránt. A szobor az agyagról gipszbe öntetvén, ezen öntvény már Bécsbe szállítatott, hol fémbe öntetése f. évi június közepéig elkészül, úgy hogy még az idei furdőszak vendégei fogják láthatni a költői nagy szellem irányában nyilvánult hazai kegyeletnek eren diszes emlékét. — E sorok egyszersmind figyelmeztetésül szolgálhatnak, hogy *Füreden*, a helyszínén, a kellő előkészületek annál sikeresebben elintéztethessenek.

+ (*Berzsenyi Dániel emléksobrát*) *Züllich Rudolf* szobrász már elkészíté. E szobor bronzból van öntve, s ékes márvány talpazon nyugszik. Ugy halljuk, május 1-én fogják a nemzeti muzeumban felállítani. Ez emlékszobor azon pénzen készült, mely a lelkes magyar kölgyek által a „Himfy-lant“ fölállítására gyűjtött összegből fönnmaradt.

Egyházi és iskolai hírek.

+ (*A décsi kereskedő-társulat*) a Kolozsvárott felállítandó ipartanoda javára évenként fizetendő 100 pftot ajánlott fel, azon óhajtsa kijelentésével, hogy a tannyelv magyar legyen.

+ (*Pécs város összes iskoláiban*) az 1857. ében 3135 tanuló nyert oktatást.

— (*Erdélyi egyházi statistika.*) Az erdélyi ev. ref. hitvallásuaknak 19 egyházmegyéjében — az 1859-ki összesített kimutatás szerint — van 544 anya, 415 leány egyház, 304,639 lélek, 24,954 tanuló. Ezek közt a lelkek számához hozzá van adva az erd. luth. püspök fölügyelete alatt levő szászvárosi s tordosi, vizaknai és kőbori egyházak ref. hívei is. Valamint a népiszkolák 22,665 tanulója oda van számítva az enyed-kolozsvári 91 theologus és isk. mesterképezdebeli az enyedi gymnasium 595 tanulója, a kolozsvári gymn. 370, a marosvásárhelyinek 586, az udarhelyinek 391, a zilahinak 196, a szászvárosinak 60 tanulója

— *Veleg* (Fehérmegye), mártius 6-án. (*Egy falusi jól rendezett népiszkolának rövid vázlata.*) Olly gyéren vannak jól rendezett falusi népiszkolánk, hogy azzal az ügynek jó szolgálatot tehetni gondoltam, ha e becses lapok hasábjain egy illy jól rendezett s újból felépült népiszkolát a t. cz. olvasó nagy közönségnek bemutatok. A jól rendezett népiszkolák a nevelés hasznos terén való haladásunk mellett szólnak, s azon tiszta öntudattal, hogy sikeresen nevelni akarunk, kebleinket betöltik. Nem is lehet tagadni, hogy egy újból felépült falusi népiszkola, ha építésének czélszerűségére a szakavatott férfiak véleményadásuk hozzájárultával minden kitelhető gond fordítatott, — a népnevelés e legjelentékenyebb korszakában megérdemli a közfigyelmet. Mert haladásunk napjaiban a nevelésügy barátjaira nézve mi sem lehet érdekesebb, mintha a legtávolabbról is azon örvendetes hirt becses lapjaink utján vehetik, hogy ismét egy jeles, kitünő s minden igényeknek kimerítőleg megfelelő népiszkolával a jól rendezett iskolák száma gyarapodott. — Esztergommegeyében kebelezett oroszlanói népiszkola az, mely az olvasó közönség figyelmét megérdemli. — Ennek ugyanis egészen újból felépítése még a mult évben az Ur jóvoltából lett szerencsésen befejezve. Áll ezen jeles épület utczára szolgáló világos nagy ablakkal ellátott tanítói három, és jól elkészített s udvarra nyíló iskolai két, önálló száraz termekből, alkalmas élésházzal, pinczével, istállóval és fészterrel egy huzamban, mellynek önerejénél fogva eszközölt építési költségeinél fogva, az oroszlanói ev. nép a vallás szent ügye körüli áldozatának készségét bebizonyította. — Még ennél jelesebb községi ev. népiszkola e tájon nem látott napvilágot. Ez méltán lehet a község disze, az egyház büszkesége s a lakosok köz öröme. Az Ur legyen bő jutalmazójuk mindazoknak, valakik e hasznos épület felállítását fillérjeik özszerakásával, kész munkabeli szolgálatokkal, úgy nemkülönbén hasznos és értelmes tanácsadással elősegíteni igyekeztek. Eltesse az Ur annak derék építő-mesterét, ki egy illy jeles népiszkola körül szerzett magának a közönség részéről bokros érdemeket és hálás közelismeréssel párosult tiszteletet. — A nevelés szent ügyét elősegítő és védő isteni hatalom engedje, hogy egy illy jól rendezett népiszkola maradjon hosszú századok során a jó erkölcsöknek hasznos iskolája, mellyben jó kereszténynek és jó alattvalók az egyház s a haza javára Isten törvénye szerint neveltessenek. — *Horetzky Gedeon*, velegi ev. lelkész.

— *Berend* (Szatmár), márt. 27. A nagybányai helv. hitv. egyházmegye jelen évben Apában tartá meg helyosztó gyűlését.

Nt. Melegh Dániel esperes ur, az Isten nevével segítségül híván, örömmel nyitá meg márt. 22-én az egyházmegyei gyűlést. — Az egyházmegyei tisztikara hiányozván, szavazat utján, Tek. Ovári Szeőke Károly ur világi ülnökül szabályszerűleg elválasztatott egyszersmind ünnepélyesen föleskettetett, most már egészen kiegészítve a diszes tisztikar, egyesült erővel az egyházmegye és egyházkerület javára, boldogítólag sikerrel működhetik.

Jelen alkalommal két uri egyén Tek. Katona József és Ternyei János ur szívélyes vendégszeretetével volt a gyűlés elhalmozva, az *apai* lelkes közönség barátságos fogadásával, szállásadásával tetézte, számos egyháziak és világiak jelentek meg tudomást szerezni a belhivatalnokok, egyházak és iskolák, bel- és küléletéről, fölvirágzásáról vagy hanyatlásáról, számos követelek köszöntötték egymást az apafjáról híres Apában.

A nagybányai egyházmegye anyagiakban és szellemiekben ritkán mutatott föl annyit, mint jelenben. Nem látom szükségesnek egyenkint előszámlálni azon tényeket, miket az egyház buzgó hívei mindenütt véghezvisznek, miként versenyeznek egymással teplom, paplak, iskola építésében, gyámintézet gyámolításában, nőnövelde felállításában, földtagosítás, biztos-alapítke kimutatásában, a nehéz válságos időben megértették a kor hatalmas intő szózatát, örömmel el lehet mondani e szűk térségre szorított, kevés lélekszámra terjedő egyházmegyéről, hogy erejéhez képest többet teszen, mint némely kedvező körülmény közt levő egyházmegye. — Ritka is az egyházmegyékben azon őszhangzó működés, melyet a magát mérsékelni tudó, a különféle fontos tárgyat nemesen megvitató, mindenkit egyaránt lekötő, finom nevelésű bánásmódorú segédgondnok Tek. Ujfalussy Miklós ur, a gyűlésen és azon kívül ékes szóllásával és nemes tettével bizonyít be, midőn jelenleg 50 darab arannyal járult a papi árvák és özvegyek gyámintézetéhez, nemes indítványával egy árvaságra szegénységre jutott papnő gyermekeinek fölsegélléséhez; lehetlen ott valamely szent ügynek megbuknia, hol olly sas belátású, ügyes tapintatú psychológus az esperesi kormányzóban, mint fennevezett esperes, a ki egy szavával mérsékelten szokta rendre utasítani az ügy folyamatát, erélyesen ketté metszeni a legnagyobb szerű gordiusi csomót. — E két elnök mintaképe lehet némely egyházmegyének, serkentő eszköze a hon, vallás és nemzetiség tisztelőinek! — A debreczeni főiskola, mint tudományos finevelő intézet kinyitása, egyszersmind az ennek megfelelő szatmári prot. nőnövelde mielőbbi felállítására hozatott szóba, vajha mindkettő egyszerre illő segélyezésben részesülne, hogy a mit az ősök annyi áldozattal megalapítának, az utódok méltó kegyelettel fentartának! továbbá a gyámintézet, tanítóiértekezlet, kápláni rendszer, egyházi magtár, egyházi domesztika, agentialis pénztár, gyűlést megnyitó szónoklat tartása

s tb. tárgyalatott. Ez utóbbi szertartás a jelen körülménynél fogva, különösen időkimélés tekintetéből, elmaradhatónak nyilvánított, azonban nt. esperes ur fölkérte, hogyha a helyiség úgy kívánja, a körülmény, idő megengedendi, az erkölcsiség és vallásosság hatalmas tényezőjét gyakorlatba léptesse.

Márt 23-án látni és hallani lehetett, hogy némely belhivatalnoknak, élete, jövője, becsülete, mindene fölött, miként függött hajszálon a damaskusi kard, hallani lehetett a keserű vádakat, látni a desperált kétségbeesett alakokat.

Keresztyn társak! ne feledjék önök, hogy a legutolsó embernek is van szabad akarata, lelke, önérzete, emberi méltósága, ne feledjék el, hogy a vallás szolgálja, tanítói, mint megannyi követek, eszközök az áldás és átok kijelentésére, az evangélium hirdetésére, lelki szabadság fegyvere a bűn büntetésére. Ha egyházak nem állanak fel, nem lennének ők, ha egyházi tisztviselők nem léteznének, nem állhatna fenn, egyház, iskola, gyermek- és népnevelés, nem vallás, törvény, politika, nem semmi erény, bármely testület.

Elérkezvén a választás ideje, némelyek, kik belhivatalnokai mindenként gyengéit nagyító távcsőn nézve, nyíltan feltárák, nem gondolván meg, hogy ők is emberek, gyarlók és esendők, mint mások. Voltak azonban eléggé mérsékelt, békés hajlamu, a szeretet s engedékenységet törvényét inkább szívőkben viselő követek, kik az egyházi képviselőkben levő gyengeséget is, a szeretet meleg ápoló kezeivel eltakarták, nem akarván, a vallást, az istenit, eszközeért megsérteni.

A szatmár-németihez 1 fertálynyira eső szent-mártoni egyház lelkészi hivatalát, meghívólag Bodnár János, ennek berendi lelkészi hivatalát Eszlári Károly, a Sárköz-Ujlakit ör. Árokháti István, a Rozsályit Bucsei Ferencz lelkész urak töltötték be. Az üresedésbe vagy változásba jött iskola tanítói állomások is elrendeztettek.

Végül márt. 24-én némelyek lehangoltan, mások örömekebel, szebb jövő reménye alatt távoztak haza. — *Bodnár János*, helv. hitv. lelkész.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

△ (Az első magyar általános biztosító-társaság élet-biztosítási ágáról) írja a P. N., miként annak a m. belügyminiszteriumnál a felülvizsgálat alatt levő alapelvei megerősítését rövid idő múlva várhatjuk. Illy biztos reményben levén, az igazgatóság közelebb kibocsátott körlevelében már fel is hívja az ügynökök figyelmét az életbiztosítási ágra, intvén őket, hogy addig is, míg e nagyon fontos ágra a tetteles működést megkezdhetnék, törekedjenek a népet ezen, az emberiségre kiválólag üdvös vállalat hatásával megismertetni, s az ez iránti részvétet és fogékonyságot előkészíteni, mit annyival nagyobb buzgalom és sikerrel teljesíthetnek is a magyar társulat ügynökei, mivel a megállapított életbiztosítási feltételek más társaságokéi felett kedvezők.

+ (Új találmányok.) Munstár Gyula Bécsben szabadalmat nyert általa feltalált oly szerkezetű kocsai készítésére, mellyel a ló nem elől, hanem a kerekek közt van befogva. — Gentban pedig bizonyos Donny nevű egyén olly gázlámpákat talált föl, mellyek világa 1500 stearin-gyertya fényével vetélkednek. Illy lámpa világánál 60 ölnyi távolban a legapróbb nyomtatást vagy kéziratot is nehézség nélkül el lehet olvasni. Újabb időben már annyiféle javítását találták fel a világításnak, s mindemellett a pesti utcái lámpák csak a régi szerény fényvel égnek.

⊙ (Borúslet.) Aradon a mult napokban kerestettek a borok; elkelt körülbelül 2000 akó közönséges tavali hegyibor, 6 és 6½ frtjával. Magyaráti 1856—1857-iki jó borok 8—8½ frtjával; ott általában jövőben a bornak jobb és nagyobb üzletet ígérnek. — Verseczen a tavalyi vörös és szeszdus borok ára feltűnően emelkedik; és keresettebbek mint a közönségesek, melyeknek ára 5—8 ft., míg amazoké 14—16 pfrt. — Rusztról a közelebbi időben meglehetősen szállítvány küldetett üvegekben Gratzba, ugy szinte Sopronból is hordókbán. (B. L.)

△ (A pesti magyar kereskedelmi bank) a kamatlábat főlebb emelte, mert nagy a leszámításra beözönlő váltók ára. Ezután tehát a helyi váltókért járó provisió 6½ százalék; a meghatározott helyre utalt (domicil) váltóknál pedig 6¼ százalék.

Közintézetek, egyletek.

— (Körülbelül az első magyar általános biztosító-társaság t. cz. részvényeseihez.) Az első m. általános biztosító-társaság igazgatósága már azon helyzetben levén, hogy az elkészült részvényeket a t. cz. részvényeseknek kiszolgáltathassa; mindazon t. cz. részvényesek, kik az alapszabályok 6-ik §-a értelmében, a befizetett 20 százalékon túl fennlévő 80% összegre nézve kellő kezességgel ellátott, vagy betáblázott, vagy értékpapírok letételével fedezett kötelezvényeiket a társaság pesti középponti hivatalában benyújtották, részvényeiket, folyó évi ápril 15-étől kezdve, bármikor kivethetik. — Az igazgatóság, hogy a kötelezvények érvényességére törvény szerint megkívántató formásokat a t. cz. részvényeseknek minél inkább megkönnyítse, következőkre kívánja őket előlegesen figyelmeztetni, 1. A kötelezvények s azokra vezetett kezesi-jótállások aláírásai történhetnek itt helyben Pesten a társaság hivatalában, s történhetnek bárhol a vidéken, és ugyan: akár személyesen, akár e célra különös felhatalmazással ellátott megbízottak által, melly utóbbi esetben a törvényes alakban kiállított s hatóságilag (azaz: a cs. kir. szolgabíróságok s illetőleg városilag kiküldött járásbírók vagy olly tartományokban, hol már hites jegyzőségek léteznek, ezek

leteendő. 2. Ha az aláírás itt Pesten a középponti hivatalban történik, s a részvényes és kezes az igazgatóság előtt személyesen ismeretes: ez esetben tanukról gondoskodni nem szükséges, mert a jelenlevő igazgatók vagy hivatalnokok magokat, mint tanuk aláírhatják. Ellenkező esetben ha t. i. a részvényes az Igazgatóság előtt személyesen ismeretes nem volna, személyének ugyanazonságát ismert személy által bizonyítani kéretik, mielőtt részvényét átvenné. 3. A kik a kötelezvényeket nem itt helyben Pesten a társaság hivatalában állítják ki, kéretnek, ugy saját aláírásukat, mint kezesük aláírását vagy hatóságilag hitelesítettvi vagy két tanu által előtettetni, kiknek egyike mindenkor a társaság ügynöke legyen. — 4. Azon t. cz. részvényesek, kik a biztosítási módok közül a betáblázást választották, sziveskedjenek a nekik megküldött kötelezvény-formákat aláírni, szinte két tanu által, kiknek egyike a társaság ügynöke legyen, aláírni, kijelölt ingatlan javaikra betábláztatni, s azután beküldeni. — 5. Azon t. cz. részvényesek végre, kik érték-papírosokat akarnak biztosítékul letenni, kéretnek a kijelölt s az igazgató-választmány által elfogadott érték-papírok előleges letételére; — miről az igazgatóság térítvényt adand; s ugyan ők a társaság hivatalában készen álló olly értelmű nyilatkozatot irandnak alá, miszerin-, ha az általuk letett értékpapírok árfolyama jövőben alábbszállana; az időszertint mutatkozó értékkülönbséget kiegyenliti, s magukat e részben az alapszabályok 13-ik §-a intézkedésének alávetik. 6. A fentebiek teljesítése után a részvényeket minden részvényes, vagy személyesen, vagy törvényes meghatalmazottja által, a befizetett összegről szóló ideiglenes nyugtatvány visszaszolgáltatása mellett azonnal átveheti. 7. A részvények jövőbeli forgalmának könnyítése tekintetéből, minden egyes részvény után külön-külön kötelezvény állítandó ki, melly czélból ide minden egyes t. cz. részvényes számára a kellő számú kötelezvényminták mellékeltek. 8. A társaság ügynökei utasítva vannak, hogy ezen eljárásoknál a t. cz. részvényesek minden tekintetben segélyükre és könnyebbségükre legyenek, különösen pedig hogy az aláírásokat, mint tanuk hitelesítsék. — Az igazgatóság: *Hajós József*, alelnök. *Manó*, igazgató. *Lévai*, vezénylő igazgató.

M i u j s á g ?

⊙ Szegeden nagypéntekre virradóra két ház, e nap délutánján pedig egy ház égett le? Mindkét esetben a lakosság ügyessége gátolta meg a pusztító elem tova harapozását. Tüzesetben itt a lakosság nagy buzgalommal és elszántsággal lát az oltáshoz. Egyeseket lehet látni a tűz és szikrázó gerendák közt járkalni, szüntelen kiállva: „Csak minket fecskendeztetek be a vízzel, mi majd oltunk.“ A szegediek e dicséretes tulajdona mellett remélhetőleg nemsokára azt is föllemlíthetjük, hogy Szegeden nincs egyetlenegy ház, kunyhó, melly a tűz ellen biztosítva ne volna.

△ (Pálinka-ivás következményei.) Számosfalváról tudósítanak: hogy folyó hó 13-án este egy oláh Kolozsvárt jól felpálinkázva magát Számosfalvára ment, ott a korcsmában még egy fertály pálinkát felhajtva, fejét az asztalra bocsátá s örökre elaludt. Másnap szintén e korcsmában ismét egy ember halt meg. Ugyan e nap este egy öreg juhász hasonlólkép e korcsmába jő, lerészegszik, hazamenve az ajtóküszöbén megáll, meggörböd; fejét tenyerére, két karát térdére fektetve elaludni látszott, illy állapotban neje a szobába akarta vinni, azonban érintésére az ember halva ragyott össze. — E halálesetek előbizonyosságai a pálinka-ivás káros hatására. (K. K.)

+ Örömmel vesszük hazánk több vidékéről azon tudósítást, hogy hölgyeink napról napra felhagynak a szertelen fényüzéssel, s mindinkább meghajolnak az izléses egyszerűség előtt. Mire való is az a tulságos fényezés, erőfölötti költsékezés, rangfölötti pompa, melly napjainkban, fájdalom, végveszélylyel kezdette fenyegetni a magyar hölgyek egyik legszebb tulajdonit: az izléssel párosult egyszerűséget, mit századokon át olly híven meg tudtak őrizni, s miáltal a férfiak becsülését és vonalmát leginkább megnyerheték. Misem mozdítja elő az erkölcselenséget (főleg a nőknél) olly nagy mértékben, mit a fényezés, mellynek nem csak szellemi, de anyagi hátrányai is fölötte nagyok és súlyosak. S vajjon nem-e a fényezés legfőbb oka annak, hogy ifjaink napról napra jobban idegenkednek a házias élettől? Legyen a nő szerény, erkölcsös, szelid, munkás és takarékos, e tulajdonok minden piperénél szebb varázsolják őt, s akkor ifjaink bizonyára tetteleg fogják bebizonyítani azon szentirási mondatot, hogy, „nem jó az embernek egyedül lenni.“

+ (A verchovinai ruthenek Marmarosban) igen szép jelét adják a magyar irodalom iránti érdekeltségüknek. E helységben, mint a „Hölgyfutárnak írják, alig van 30 egyénből álló ruthen értelmiség, s mégis 30 magyar lap jár oda, mi annál inkább élismerésre méltó, mert e vidék lakóinak anyagi állása, nem épen a legfényesebb. Nagy számmal vannak a magyarok közt, kik e hirre fülíg elpirulhatnak.

△ (Új, eddig ismeretlen, eredeti himlő) ütött ki a lábásjóságon Pentzing mellett Windmühlenben, egy terjedelmes tehenészetben. A régivel sem voltak még orvosaink egészen tisztában, azért ez újra nagy mértékben nehezíthetnek is.

⊙ (Északi fény.) Bécsben, április 24-én, tehát épen Szent-György napján, igen szép északi fény volt látható.

⊙ (Kolozsvár szépművi akar.) A kolozsvári négy százados, goth építésű székesegyház tekintete sokat vesz a körülte álló s láthatárát elfoglaló apró épületek által, mellyeket kisajátítani s illetőleg lebontani szándékoznak. Az ennek kivételéhez szükséges 100,000 ftot adakozás által aláírás útján fogják egybehozni.

+ (A öreg Dumas papa) alig hogy kipihente magát Oroszországi utjából, már ismét utra készül, még pedig ezuttal a Földközi tengerre. Csupán 17,000 frankiába kerül neki.

⊙ (A hal) a mult nagyenteken a pozsonyi piacon ott még soha nem látott magas áron kelt. Ugyanis a viza s ehhez hasonló hal fontját 1 forint 5—12 kr., a pontyét 60—80 kr., a legközségesebb halét 30—50 kron uj. mérték.

+ (Bukarestben a bukások) napi renden vannak, még pedig olly házak esnek csőd alá, mellyek által ezerek lesznek szerencsétlenek. Menynyire ment itt a pénzhány, mutatja azon körülmény, hogy a diván minden váltót és adóslevelet három hónapra meghosszabbított.

+ (Csehi-Mindszenten) egy asszonnak 12 libája kelt, közölök négy ép s egészséges, a többi nyolcz pedig a legnagyobb természeti ritkaságok közé tartozik. Ugyanis mind a nyolcznak három lába, s fejükön két száj és három szaruforma kinövés volt husból és egy taréj, testük pedig derékon össze volt növe. A nyolcz közül egy sem maradt életben.

+ (A „Times“) ez óriási angol hirlap régóta áll már fönn, Ugyanis első száma 1785. év első napján jelent meg; azonban mostani címét csak 3 évvel később nyerte. Az „Üstökös“ azt az életet mondta rá, hogy az a nagy lepedő-ujság Pestre akar költözni. No már akkor bizonyosan penzióba jutna.

+ (Költőhöz illő tett.) Lamartine közelebb gazdag örökséget nyert. Egy Martin nevű agg kisasszony Franciaország Orne-megyéjében közelebb meghalálózván, Lamartinenak, kit csupán műveiből ismert, 200,000 frankot hagyományozott. Azonban a nemes lelkű költő megtudván, hogy a hagyományozónak közel rokonai nyomorban élnek, ezeknek javára azonnal lemondott gazdag örökségéről, mi Lamartinenak annál szebb érdemül rovandó fel, minthogy köztudomás szerint maga is rettenetes pénzzavarban szenved.

Levelezés.

Berente (Borsodmegye), április 14-én. (Czáfolat a s.-vadnai iskolá-ügyet illetőleg.) A Vasárnapi Ujság 14-ik számában olvasható sajtó-vadnai tudósítás utóbbi részére, melly t. i. az ottani iskola állapotáról szól, a meny nyiben — mint az illető iskolai kör egyik látogatójának — hivatalból kell ismernem annak külső, belső állását, következő ellentudósítást vagyok kénytelen beküldeni:

Reformált egyházaink és iskoláink ügyeinek kezeléséről egy porszemnyi ismerete sincs annak, ki el meri mondani, vagy csak el bírni is hinni, hogy valamely iskolákra felügyelet nem volna. Ügyelarra a helybeli lelkész és iskola-felügyelő; ügyelnek az iskolakör látogatói, ügyel az évenkénti rendes egyházlátogatói hivatal: az elsőbkek helyben jegyezvén be az egyházzjegyzőkönveibe észrevételeiket; az utóbbiak az egyházmegyei kormány-széknél adván be részletes tudósításaikat, — a helyben orvosolható bajok elhárítására mindannyian felszólítván a helybeli egyház-elöljáróságot. Ha mindamellét az iskola külállapota minden igényeket ki nem elégít: annak oka a szegénység: a közpénztár jövedelmét az évi folyó szükségek fölemész-tik, — ritka kivétel az, ha valamely egyház egy-két forintot évenként félre-tehet. Nagyobbszerű kiadások, például építkezés, fedelezés, önmegadóztatás és segélykérés útján fedeztetnek; mindenki tudja pedig, hogy ezen eszkö-zökhöz csak kivételes esetben lehet folyamodni. Bármelnyik is az említett felügyelői hatóságok közül csak a lehetőség határain belül mozog: kény-szerító parancsokat szerkeztünk egyiknek sem adott: javallás, rábeszélés főszerepek. Mindemellét a vadnai iskolaház — más megyebeli iskolaházak mellett — nem szégyenelheti el magát; rosabb karban pedig épen nincs, mint a többi egyházi épületek. — Szabályszerű árnyékszék építése még a mult év május havában munkába vétetett, csupán a belrészek s ajtók hiány-zanak, összesen kívánván megvenni az egyház az ide s a kerítésekhez szükséges deszkát: nem igaz, hogy e végre deszka már vásároltatott volna. — Fa-iskolának szükséges térről való szó a mult évben, midőn a felső-vadnai határ tagosítása megkezdett, — de alkalmas hely e végre az illetők által még csak ajánlva sincs: az iskolaház előtti tért az utca és a kut foglalják el; a megette levőt pedig a patak árja évenként számtalanszor előnti és így gyü-mölcshár magróli növelésére és oltására teljesen alkalmatlan: ezenfelül hon-nan és mi erő által töltené be tudósító az ott tatóngó, vályoghányó gödrö-ket? — A mi a kaszállóbeli veszteségét illeti a tanítónak: csonkittatni vala-melly megállapított s bejegyzett fizetést egyházi törvényeink semmi szin alatt nem engednek; más eset az, ha akár az egyház, akár egyes személy, saját jó akaratóból, a díjlapban foglaltakon felül, segíteni kíván valamely egyházi szolgát, az efféle javadalom csak ideiglenes, az adományozó körülményeitől s az adományozott hűségétől is függenek. A szóban levő szőlőalj, mellyet a vadnai tanítók néhány év óta használtak, de a melly jelenleg a szőlővel együtt — csak teher levén az az egyházon — eladatott, díjlapilag sohasem csatoltatott a tanítói fizetéshez; e körülményt nyilvánosságban tartani hiva-talos kötelessége volt a lelkésznek, különben az ügy egyházmegyei kormány-széki tárgyalás alá van terjesztve; eldöntése nem egyes személy véleményétől függ, várja be tudósító ez iránt a törvényes rendelkezést. — S minden baj okán tudósító a vadnai lelkészt veti: holott a lelkész iskolát maga költségén nem építhet, faskolát, rétet a tanítónak nem szerezhet, sőt még csak nem is indítványozhatja, hogy az egyházi szükségek egyoldalulag — a többiekkel, a sürgetősbeket, mellőzve fedeztessenek, a testület jogait pedig nyilvánosságban tartani kötelessége. Hogy a lelkész kellő figyelmet nem fordítva az iskolára, az nem áll; sőt a rendelkezése alatt álló eszközökhöz képest, egyetlenegy lelkész sem tehetne, és nem is tesz többet, mint a vadnai. — Felhívom mindazon tisztelendő lelkész urakat, kik egyház-, vagy pusztán iskolalátogás útján közelebbi tudomást szereztek maguknak a vadnai egyház és iskola állásáról, hazudtoljanak meg nyilvánosan hirlap útján engemet, ha nem igaz, vagy tulzott azon állításom, hogy a mostani vadnai lelkész minden rendelkezése alatti eszközöket felhasználta a felügyelete alatti iskola anyagi

és szellemi gyámolítására. Sőt felhívom minden hazánkbeli ref. lelkésztársai-mat, különösen az iskolai és egyházi látogatásokban résztvenni szokott tisztelendő urakat, kik nálunk egy lelkész hatósági körét tapasztalatból ismerik — mint legilletékesebb műértő bírakat — szintén nyilvánosan czáfoljanak meg, ha alaptalan azon állításom, hogy csak az elősorolt jelenségekben is nem egy lelkiismeretes iskola-ápoló, a kor kívánatait, az oktatás-ügy fejlő-dését, a törvény rendeleteit legébrebb figyelemmel kísérő s azokat fogantba venni törekvő lelkészt ismerhetni-e fel?

Végül tudósító kiemeli a becsületében megtámadott lelkész dus gaz-dagságát és a mivelődés iránti lágyemelegségét. Hogy valakinek szülőt bírói zárral nem kellett eltiltani a vesztegetéstől, hogy valaki kiképezte magát egy tisztességes kenyeret biztosító hivatalra; hogy hivatalának pontos vitelén felül családjának tisztességes kitartásáról is gondoskodik, hogy valakinek házában szorgalom, takarékoság, józanság, ügyesség, feddhetetlen élet, a földi külső jólét elmaradhatatlan feltételei otthonosok, miknek következté-ben az új kenyér az ott találja, és özvegye a földönfutóvá lélettől bizto-sítva van némileg: ezt tudósító, uracskám; a mai kor egy kalvinista lelkész-nek nem rója fel halálát vétkül. — Hogy a jelenlegi vadnai lelkész „soha életében nem áldozott egy fillért az irodalomnak semminemű folyóirat jára-tása, vagy könyvek vásárlása és csak olvasása által is,“ ez merő valótlan-ság és olly tulzott állítás, mire, midőn az I. Napoleon letétele után felszólítatva levén, országszerte a lelkészek hiteles jelentést tenni a felől, hogy francia katona körükben nem halt, vagy települt-e meg? az akkori öröklányi (Sza-bolcsmegye) lelkész illy alakban adta ki hivatalos jelentését: „Én V. J. az uram Jézus Krisztusnak hivatalos, de méltatlan szolgája, esküszöm az élő Istenre, ki atya, fiu és szent lélek egy örök Isten, hogy az én falumban soha sem volt, nincs is, nem is lesz semmiféle francia obsitos katona. Isten enge-met úgy segéljen! — Bodnár András, berentei ref. lelkész.

Butyin vidéke (Arad), mártius 20. (Az oláh nép szellemi hátramaradása s ennek okai. Magyar családok mellett és hazafias szelleme.) Vannak szép hazánkban egyes elrejtett s a polgárisodott világtól elzárkózott vidékek, honnan a lapszerkesztők csak letehető ritkán vagy épen soha sem kaphat-nak tudósításokat. És ennek is meg van a maga oka. Mert mit írjon olyllyen vidékről a levelező, hol anyagi jólét utáni törekvések és szellemi fejlődés nyomaival nem találkozhatik? hol részint a nyomasztó helyviszonyok, ré-szint a lakosság hagyományos tétlenségéből eredő szomorú egyhangúság miatt még azon egyszerűségében is költői színezetű patriárhális falusi élet-mód nyilvánulását sem láthatják szemünk? — Butyin vidékét általában, kevés kivétellel oláh nép lakja; és ha már az aradi szőlőhegyek alján lakó románság közt, daczára, hogy legjobb minőségű szántóföldekkel rendelke-znek, szellemi és anyagi tekintetben nagy hátramaradást tapasztalunk, akkor Butyin hegyes-völgyes vidéke a kétségbeejtő nyomor szánandó képét tünteti elénk. Vastag tudatlanság, és ennek rémszülötte a sötét babona, itt, ugylát-szik, nehezen kiirtható gyökeret vertek a népben; a hol pedig illyesmi ta-nyát ütött, ott az anyagi jólét fejleményét kutatni balgaság volna. — Vala-mint régebben, ugy most is vannak államtannal foglalkozó tudósok, kik egyneműly, mostoha helyviszonyok közt élő nép szorgalmát egyneműlyen a nyomasztó helye viszonyokból eredményeztetik; mert — így szólnak ők — a föld terméketlensége mintegy kényszeríti a népet munkára és takarékos-ságra. De illy elvet föltétlenül elfogadnunk nem lehet, nem szabad. Vannak kétségkívül egyes tartományok és községek, hol a természet még fukarabb volt adományaival, mint vidékünkön, és mégis ama tartomány vagy helység-beli lakosok szorgalmának sikerült a mindennapi kenyeren kívül még némi fényűző jólétet is kicsikarni az anyaföld kebeléből. De mindezen kedvező eredmény nem a fizikai kényszerűség, hanem egyes népoktat reformató-rok laukadatlan buzgalmanak köszönhető. És épen ez az, a mi nálunk hiány-zik. A népnevelés talán sehol sincs annyira elhanyagolva mint az oláhoknál. Nem mintha itt iskolák nem léteznének, és a közigazgatás nem követne el mindent, mit egy korszerű népnevelés előmozdítására szükségesnek lát, — de mit használnak az iskola falai, mit a kormánynak ez ügyben tett üdvös intézkedései, ha azok, kik közvetlen állásuknál fogva a nép oktatói, szellemi kiskoruságuk miatt magasatos hivatásuknak megfelelni nem képesek? . . . A helysegen, honnan e sorokat küldöm, már jelen századunk kezdete óta fennáll egy iskola, és mégis ezen 445 házzámu községben talán nincs több 10 embernél, ki olvasni és írni tudna? . . . E kerületbeli tanítók és lelkészek — tisztelet egy-két kivételnek — lapokat nem járatnak, közhasznú könyve-ket pedig lakásukban hiában keresnének. Nemrég egy Bota nevű erdélyi román író egy népnevelési könyvecskét szerkesztvén, bizománys hiányában maga utazott szerte e vidéken példány készleteivel, de 50-nél több községet számláló járásunkban alig tudott művéből 24 példányt eladni. *Marinescu* csinos románcz- és népdal-gyűjteményét tudtommal itt még senki sem bírja. — És mindez annál szomorítóbb látvány, mert a román nép természetből fogékony elmetehetséggel és dus képzelettel van megáldva, mit a városok közelében lakozó és írást ismerő vagyonos népfaj némelnyikéről egyáltalában nem állithatni.

Egy illy nép, és oktatóinak általános fásultsága, és szellemi indolentiá-jával szemközt annál öröndetesebb ellentétet képez azon életeleven pezségé, mellyet e vidéken szétszórva lakozó magyar honoratiórok közt találunk. Jól esik kedélyünknek, ha a sivatag egyes pontjain reményzöld oasiseket szem-lélhetünk. A nagyvárosi divatkörök rozsdáitól ment, de azért patriárhális egyszerűségében is a mivelte jelenkor bélyegén magán hordó család életben rejlik a nemzet veleje, talpköve.

Illy családok társas közlekedései méltán lehetnek aztán műveltségünk irányadói, és nemzetségünk ápolói. És csak öröndhetünk, ha látjuk, hogy

környékünk egyes nagy birtokosai is lerázva magukról az elavult aristokratikus modort, valószínűleg kezdik a „Magyar Társasélet“ szerzőjének magasra elveit, megnyitván termeiket a rang- és vagyonban alattok álló honoratiar családoknak. „Bármilyen polgári állásba helyezett a véletlen — így szól *Mosesary* — egyenlően mindnyájan magyarok vagyunk; ha megszűnünk magyarok lenni, nem leszünk semmi, csak vázai egy kimult fajnak, mely nem érdemel életet, mert nem él.“ — Bár minél több birtokos hazánkba figyelembe venné e nyomatos szavakat. — Az e vidéken lakó birtokosok közül, tisztelettel kiemelendő az *Al-Csili Almay* család, mely a lefolyt téli évszakot ősi birtokán töltve, vendégszerető kastélya a körösvölgyi társasélet gyűlpontja volt, és számos derék látogatók tiszteletteljes ragaszkodását megnyerte magának. Az elmúlt farsangon Butyinban tartatott fényes táncszélyn kívül nem hiányoztak más kisebbkörü összejövetelek, házimulatságok sem, hol a vidám és tanulságos eszmecserére elegendő tér és alkalom nyílt. Többek közt csak N. S. tisztelt barátunk névnapján G.-on tartott kedélyes összejövetelünket említeni meg, holott alkalmunk lőn, az itt oly ritkán hallható magyar népdalaink zengedezésében gyönyörködnünk, melyekből néhány jelesebbet N. Z. barátunknak kitűnő szakavatottsággal sikerült előadni. — Hogy illetően körökben aztán nemzeti irodalmunk is dicséretes pártolásnak örvend, azt úgy hiszem megemlíteni felesleges. Nem vagyok ugyan olly helyzetben, hogy e vidékre járatni szokott magyar lapok számát határozottan ide iktassam, — de annyi bizonyos, hogy számuk nagy; különösen pedig a művelt középrend igényeinek teljesen megfelelő Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok, legterjedtebb részvétnek örvendnek. — Adja az ég, hogy vidékünk társas mozgalmairól t. Szerkesztő urat jövőre is értesíthessem. Nem jelentékenyek azok; de ha minden egyes kör a nemzeti önfentartás magasra épületéhez bárha néhány kavicsal járul is, jelt ad, hogy él, hangulata nemzeti, és erejéhez képest irodalompartoló, — akkor minden egyes kör eleget tett hivatásának és hasznossá válik, mint hasznos az egyes láncszem, mert alkatreze egy nagy egésznek. De óhajtanám azt is, hogy lethargicus téltenségekben sinlődő, habár különben jó kedélyű román testvéreinkről is örvendesebb híreket irhassak és hogy azok, kiknek közvetlen érdekükben sőt kötelességükben áll, megemlékezzenek ama Sz. irási mondatról: „Elvesz a nép, mely tudomány nélkül való!“ — S. K.

Egyveleg.

+ (A budai török mecsetekről) a „P. O. Z.“ következőleg ír: Azon szelid halom lejtőjén, mely a császárfürdő felett a kalvária hegyet képezi, közvetlen közelében a megváltó keresztjének, áll még egy ártatlan, elég jó karban levő építészeti emlék, azon időből, midőn a fél hold több mint egy

századon át uralkodott Buda felett. Ez egy török mecset, „Gyül — Bába (Rózsák atyja) mohamedán szent sírja, melyhez minden évben jámbor zarándokok vándorolnak, nemcsak Törökországból, hanem még Hindostán leg-távolabb vidékeiről is, míg annak léteiről a budapesti lakosok nagy része csak annyiban tud valamit, hogy kerek teteje, s a császár fürdőbe menve, a gőzös fedélzetéről néha szembe ötlük. A mecset Thoma orvos ur magán telkén fekszik, (a kulcsok is itt őriztetnek) s byzanti stílusban van építve, szilárd faragott kőből, kerek nyolcz szögletre, kupjának tetején a mohamedán hit jelvénye, a félhold látható. A fedélzet, mint az épület belseje, dicséretes gondnal jó karban tartatik. Belső falait számos művészi arab betűkkel írott ima, és a Koránból vett mondat díszíti. Ezenkívül több kard, ivóedény, és fogadalmi ajándék látható benne, egy szőnyeggel együtt, mellyen a zarándokok keleti szokás szerint imáikat végezik. A mecsetből kilépve, a látogató szeméi elé gyönyörű, festői kilátás nyílik a Dunára, annak zöld szigeteire, s a nagyszerű lánczid által összekötött két testvér-városra; — mindez kicsiben azon nagyszerű és fölemelő kilátásra emlékezteti az embert, mely a híres „Père la Chaise“ temetőből nyílik az élénk Párisra és mosolygó környékére.

+ (A francia császár lovai és hintói.) Lajos Napoleon istállójában nem kevesebb, mint 850 ló áll, köztük a császár kedvenc paripája, Philip, gyönyörű sötétpej mén, mellyet a párisiak lófeletti tulajdonokkal ruháznak fel. Beszélk, hogy Napoleon császár, mielőtt trónra lépett volna, egy ízben szemlét tartva lovagolt, s midőn a nemzeti zászló mellett haladt el, a ló földig hajta fejét ez előtt. A színekben 275 hintó van, mellyek közt az állambírók rendkívül fényesek; egy pár köztük olly gazdagon van megarányozva, hogy ha esős időben használják, 10000 forintba kerülne kiujítása. Láthatók továbbá itt az egyiptomi basa által ajándékozott nyergek, mellynek mindegyike 100-ezer forint értékű. Az istállók körül 260 egyén van alkalmazva, kiknek évi bére 6000 ezer forintba rug, s külön esik még a lovakra fordított költség. I. Napoleon süvege, kardja s egyenruhájának egy része szintén ott látható.

+ (Egy indulatoskodó művész.) A párisi „Messenger“ következő történetkét hozza: Egy fiatal párisi szobrász három szobrot küldött az ottani iparkiallításra, mellyek közül a bíráló választmány csupán egyet fogadott el, a másik kettőt pedig visszautasította. Most a magát sértve érző művész elfogadott szobrot is visszakövetelte; azonban a választmány ebbeli kérelmémetagadta azon megjegyzéssel: hogy a kiállítás alapszabályai értelmében a már elfogadott mű csak a kiállítás befejeztével adathatik vissza. Mit cselekedett tehát a szobrász? Bizonyára okosabbat cselekedhetett volna, mint azt: hogy haragjának nagy voltában berontott az iparpalotába, s ott levő szobrot a köpenye alá rejtett véső és kalapáccsal összerombolta. A vandalus!

Színházi napló.

Hétfő, apr. 25. „Bank bán.“ Eredeti dráma 5 felv. Irta *Katona József*. Az új színházi év kezdete óta, úgy látszik, az eddiginél nagyobb gond fordítatik az eredeti darabokra, a miért örömmel fejezzük ki méltánylatunkat. Ez este léptek föl, mint új szerződött tagok, először *Prielle Kornélia* és *Komáromy*; amaz a szelid, félénk galambot, a gyengéd *Melindát* helyes fölfogással egyénítette; ez utóbbi a czimszerepben szép érczes hangjával, csinos színpadi természetével szintén kellemesen hatott a közönségre. *Tóth József* sok művészetet fejtett ki játékában. A többi szereplő is többé kevesebb elismerést érdemel.

Kedd, apr. 26. *Mariotti* ur mint vendég, s *Hajnal Hermin* mint új szerződött tag első fellépteül: „*Linda*.“ Opera 3 felv. Zenéjét írta *Donizetti*.

Szerda, apr. 27. „*A mama*.“ Eredeti megarányozott vígjáték 3 felv. Irta *Szigligeti*.

Csütörtök, apr. 28. „*Ördög Robert*.“ Opera 5 felv. *Meyerbeertől*.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetnap	Katholik. és Protest. naptár		Gör.-orosz naptár		Nap-kelet nyug.		Izraelit. naptár		Hold-kelet nyug.	
Majus			April (ó)				Nisan			
1 Vasárnap	B1 Fül. és J.	B1 Quasi	19 D 1 H. u	4 45	7 9	27 Bajt	3 41	5 50		
2 Hétfő	Athan. Zsig.	Zsigm.	20 Tódor	4 44	7 10	28 (Jozh.)	4 1	7 11		
3 Kedd	† Feltalálása	Juvenal.	21 Ján. vért.	4 42	7 12	29	4 26	8 30		
4 Szerda	Flórián vért.	Amália	22 Paraclytus	4 41	7 12	30	5 1	9 50		
5 Csütörtök	Gotthard p.	Angelus	23 György	4 40	7 14	1 Igar	5 44	11 0		
6 Péntek	Jézus dsid.	Bened.	24 Sabbas v.	4 38	7 15	2 Nabah	6 45	11 56		
7 Szomb.	Szaniszl. Giz.	Gizéla	25 Márk e.	4 37	7 16	3 S. 2P.	7 58	°	*	*

Holdnegyed: ● Ujhold 2-án 11 óra 20 perczkor éjjel.

Szerkesztői mondanivaló.

4451. Deésre. M. L. Ha lehet bizonyosan.
4452. Egy nyáláb vessző. A fordítás csak részben sikerült.
4453. A szerelem egy... Tisztán szerelmi ömlengések a divatlapokban szivesebb fogadtatásban részesülhetnek. *Salamon*. Vigyáznunk kell, nehogy félreértésre adjunk alkalmat.
4454. Polgarra. Egy név aláírva, a másik a pecsétre mesztve, a harmadik aláírva felvéve: s ön mégis azt hitte, hogy magán jellemeket megtámadó közlése sajtó alá kerülhet?
4455. Egy névtelennek. Pesten. A kérdéses élc nem volt rossz. Azonban még leeresztett sisakkal találkozunk, nem ereszkedhetünk szóba.

4456. Pernekre. Köszönettel vettük.

4457. Annak, a ki az april 18-ki pesti tüzvést megírta, nem osztogathatunk dicséreteket, ha csak nem tudjuk, ki kezeskedik a történetek valódiságáról.

☞ Az általunk f. é. februárban hirdett „könyveknek rendkívüli árleszállítása“ tárgyában több részről hozzánk intézett tudakozódások és kívánatok folytán, van szerencsénk a t. közönségnek jelenteni: hogy az e részbeni kívánatoknak megfelelően akarván, a hirdetésünkben foglalt előnyös föltételekre nézve a határidőt ezen a közelebbi juniusi pesti vásárig terjesztjük ki. — Pest, april 28. 1859. — HECKENAST GUSZTÁV, könyvkiadó hivatala.

TARTALOM.

Gróf Teleki Domokos (arckép). — Réka köve, Thali Kálmán. — Kemény Simon és a szent-imrei usata. Ompolyi. — Négy Eszterházy emlékszóbra a nagy-vezekényi mezón (képpel). Perczparti. — Peking, China fővárosa (képpel). — Az Armstrong ágyu (rajzzal). — Tárház: Kakas Márton a színházban. Irodalom és művészet. Egyházi és iskolai hírek. Ipar, gazdaság, kereskedelem. Közintézetek, egyletek. Mi újság? Levelezés: Berente, Butyin vidéke. Egyveleg. Heti naptár. Színházi napló. Szerk. mondanivaló.

— A Politikai Ujdonságok 17-dik számának föltartalma: Feltételes hadizennel egybekötött ultimatum. — Heti krónika. — Legújabb. — Tárca: Utbaigazítás a beregi tiszai végdátok ügyében. — Vidéki közlemények: Nagy-Vázsony stb. — Rendes rovatok.

Előfizetési felhívás

VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK

két havi, azaz: majus—juniusi s nyolczhavi, azaz: majus—decemberi folyamára.

Előfizetési feltételek:

(VASÁRNAPI UJSÁG a POLITIKAI UJDONSÁGOKKAL együtt.)

Két hónapra (majus—juniusra) 1 ft. 50 kr. ujpénz.
Nyolcz hónapra (majus—decemberre) 6 „ — „

Külön előfizetés a Politikai Ujdonságokra:

Majus—december 3 ft. ujpénz.

☞ Minden tíz előfizetett példányra egy tiszteletpéldány. — A pénzes-levelek bérmentes küldése kéretik.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala

(Pest, egyetem-utca 4. szám.)

Felelős szerkesztő: **Pákh Albert** (lak. uri-utca 12. sz.)